

FJÁRMÁLATÍÐINDI

TÍMARIT UM EFNAHAGSMÁL
GEFIÐ ÚT AF HAGFRÆÐIDEILD
LANDSBANKA ÍSLANDS

JANÚAR — MAÍ 1958

RITSTJÓRI: JÓHANNES NORDAL

Í átt til jafnvægis?	3
Full atvinna án verðbenslu eftir Erik Lindahl, prófessor	7
Efnahagsáhrif varnarliðsins	15
Peningamálin 1957	21
Samgöngur	26
Útflutningsuppbætur 1951—1957	36
Fréttabættir	38
Utanríkisviðskipti og gjaldeyringstaða	38
Útgerð og aflabréögð	39
Landbúnaðurinn 1957	40
Erlendar lántökur	41
Viðskiptasamningar	41
Skráð gengi	42
Peningamarkaðurinn	42
Töflur um seðlaveltu, aðstöðu bankanna gagnvart útlöndum, endurkeypta víxla, aðstöðu bankanna gagnvart Seðlabankanum, heildarútlán bankanna, veltiinn-lán og spariinnlán í bönkunum 43—46	
Töflur	47
Inn- og útflutningur eftir mánuðum	47
Útflutningur helztu vöruflokka ..	47
Viðskipti við einstök lönd í millj. króna	48
Viðskipti við einstök lönd í hlutfallstölum (%)	49
Fiskafli, sundurliðaður á togara og báta mánaðarlega	50
Fiskafli, skipt á fisktegundir	50
Hagnýting fiskaflans	51
Framleiðsla og sala mjólkurafurða	51
Vísitala framfærslukostnaðar	52
Kaupgjaldsvísitala	52
Vísitala byggingarkostnaðar	52
Húsaleiguvisitala	52
Innlán og útlán sparisjóða, Söfnunarssjóðs og innlásdeilda kaupfélag	52
Efnahagsreikningar Seðlabankans	53
Efnahagsreikningar viðskiptabankanna	54

FJÁRMÁLATÍÐINDI eru gefin út af hagfræðideild Landsbanka Íslands, og koma þau út fjórum sinnum á ári. Söluumboð og afgreiðslu áskrifta hefur hagfræðideild Landsbankans og Ísafoldarprents miðja h.f., Reykjavík.

*

Áskriftarverð er 25 kr. á ári, en í bókayerzlunum kostar hvert hefti 10 krónur.

*

Þeir, sem þess óska, geta fengið ritið óskorið.

Prentað í Ísafoldarprents miðju h.f.

I átt til jafnvægis?

I.

Undanfarna mánuði hefur verið við vaxandi örðugleika að etja í efnahagsmálum. Mikil jafnvægisleysi hefur verið á peningamarkaðnum, útlán hafa aukizt ört og gjaldeyrisstaðan versnað, svo að til vandræða horfir. Orsakir þessarar þróunar hafa meðal annars legið í því, að um síðustu áramót voru fjárlög afgreidd án þess að séð væri fyrir nægilegum tekjum til að tryggja hallalausn ríkisbúskap að óbreyttum niðurgreiðslum og öðrum gjöldum. Einnig voru þá gerðir nýir samningar um uppbætur til sjávarútvegsins, sem höfðu í för með sér allverulega útgjaldaaukningu útflutningssjóðs. Leiðir til lausnar á þessum vandamálum voru síðan til athugunar um langt skeið, og hinn 13. maí sl. var loks lagt fram á Alþingi frumvarp til laga um útflutningssjóð o. fl., og er megin tilgangur þess að afla tekna til að tryggja hallalausn rekstur útflutningsatvinnuveganna og ríkisbúskaparins. Frumvarp þetta er enn til umræðu á

Alþingi, þegar þetta er ritað, en verður væntanlega að lögum fyrir mánaðamótin.

II.

Hið nýja frumvarp um útflutningssjóð gerir ráð fyrir allvísðtækum breytingum á núverandi uppbótakerfi, og verður rækileg grein gerð fyrir því, svo og öðrum þáttum frumvarpsins, í næsta hefti Fjármálatíðinda. Frumvarpið felur í sér mjög mikla viðbótartekjuöflun, enda verði tryggður hallalaus ríkisbúskapur á þessu ári og rekstrarafkoma útflutningsatvinnuveganna bætt frá því, sem verið hefur.

En jafnframt því, sem gert er ráð fyrir, að styrkjakerfi það, sem höfuðatvinnuvegirnir hafa byggt afkomu sína á undanfarin ár, verði enn aukið að mun, felst í frumvarpinu allveruleg stefnubreyting að því er varðar fyrirkomulag styrkveitinga og tekjuöflun. Gerir frumvarpið ráð fyrir miklu einfaldara uppbótakerfi, bar sem misræm-

ið á milli uppbóta til einstakra greina útflutningsframleiðslunnar er mjög minnkað frá því, sem verið hefur, og er nú gert ráð fyrir, að greiddar verði uppbætur á allan útflutning og duldar tekjur Íslendinga erlendis. Breytingar þær, sem fyrirhugaðar eru á tekjuöflun til útflutningssjóðs, hníga í sömu átt. Að vísu er ætlazt til, að mikilla tekna verði aflað með mjög háum álögum á ákveðna vöruflokka, sem ekki teljast til brýmna nauðsynja, og er hætt við, að þetta reynist einn veikasti hlekkur hins nýja kerfis, þar sem vafasamt er, hvort gjald-eyrir verður fyrir hendi eða nægur kaupmáttur til að tekjuáætlanir standist. Að öðru leyti er verulega dregið úr misræmi því, sem verið hefur á álögum eftir vöruflokkum, t. d. er gert ráð fyrir, að almennar rekstrarvörur útflutningsframleiðslunnar beri sama yfirfærslugjald og meginþorri innflutningsins.

Öhætt mun að fullyrða, að sú stefnu-breyting, sem hér hefur átt sér stað, horfi mjög til bóta. Vænta má, að jafnari útflutningsuppbætur muni stuðla að betri nýtingu og dreifingu framleiðslu-aflanna á milli mismunandi greina útflutningsframleiðslunnar. Hitt er ekki síður mikilvægt, að dregið sé úr hinu geysilega misræmi, sem orðið var í verðlagi innflutnings vegna mismunandi innflutningsáлага. Var ljóst orðið, að þetta misræmi hafði í för með sér óhóflegan innflutning og notkun þeirra vörur-

tegunda, einkum rekstrarvara og at-vinnutækja, sem haldið var óeðlilega ódýrum í samanburði við vöruberi almennt og innlendant tilkostnað. Þegar til lengdar lætur, hlýtur hagkvæm nýting framleiðsluafla þjóðarbúsins að hafa mest að segja varðandi aukningu þjóðarteknanna og almenna velmegun. Það er því mikilvægt, að reynt sé á ný að draga úr því misræmi í verðlagi, sem farið hefur vaxandi með útfærslu uppbótakerfisins á undanförnum árum, en þrátt fyrir það skref, sem nú er verið að stíga, er enn langt í land áður en komið verði á heilbrigðu verðmyndunarkerfi hér á landi.

III.

Enda þótt takast megi með ráðstöf-unum þeim, sem útflutningssjóðsfrum-varpið gerir ráð fyrir, að koma á greiðslujöfnuði á þessu ári hjá ríkis-sjóði og útflutningssjóði, eru ekki mikil líkindi til, að það ráði bót á hinu mikla jafnvægisleysi gagnvart útlöndum, sem einkennt hefur efnahagsþróun á Íslandi sl. þrjú ár. Grundvallarorsök þessa jafn-vægisleysis er umframeyðsla þjóðarbús-ins í heild, bæði í formi mikillar fjárfestingar og neyzlu. Hið mikla misræmi, sem þannig hefur skapazt á milli fram-boðs og eftirspurnar í heild, hefur komið fram inn á við í sífelldri peninga-benslu og hækkandi verðlagi, en út á við í vaxandi greiðsluhalla gagnvart útlönd-

um. Hefur þessi halli verið jafnaður sl. tvö ár að miklu leyti með stórfelldum erlendum lántökum, en jafnframt hefur gjaldeyrisstaða bankanna farið sí-versnandi, erlendar innstæður verið etnar upp, en lausaskuldum safnað í erlendum bönkum.

Pessar leiðir eru ekki til lengdar færar til þess að jafna metin milli framleiðslu þjóðarbúsins og útgjalda. Takmörk eru fyrir því, hversu mikil lán er hægt að fá erlendis, en með vaxandi skuldum þyngist óðum sá baggi vaxta og afborgana, sem þjóðarframleiðslan verður að bera, og dregur úr þeim gjald-eyristekjum, sem til ráðstöfunar verða í framtíðinni til annarra þarfa. Varðandi gjaldeyrisstöðu bankanna er þegar svo komið, að frekari skuldasöfnun erlendis kemur alls ekki til mála, ef forðast á stórvandræði í gjaldeyrismálum.

IV.

Ráðstafanir til að bæta afkomu útvegsins og að draga úr misræmi milli aðstöðu atvinnuveganna, svo sem að er stefnt með útflutningssjóðsfrumvarpinu, eru vissulega nauðsynleg forsenda þess, að jafnvægi geti komið á milli framboðs og eftirspurnar í þjóðfélaginu. Hitt er engu síður ljóst, að hverjar þær ráðstafanir, sem gerðar eru til að bæta hag útflutningsatvinnuveganna og ríkissjóðs, hljóta að renna út í sandinn á skömmum tíma, ef ekki tekst jafn-

framt að stöðva þensluna innan lands og koma á jafnvægi á milli framboðs og eftirspurnar. Þetta hefur sannazt hvað eftir annað á undanförnum árum. Ráðstafanir, sem gerðar hafa verið til þess að skapa útflutningsframleiðslunni nauðsynleg afkomuskilyrði, hafa haft í för með sér verðhækkanir, sem aftur hafa leitt til kauphækkana, unz svo hefur verið komið, að útflutningsatvinnuvegirnir hafa aftur verið komnir í þrot vegna aukins framleiðslukostnaðar.

Ástæðan fyrir því, að svona hefur farið, er fyrst og fremst sú, að ekki hefur verið horfzt í augu við þá staðreynd, að það er hvorki hægt að draga úr umframeftirspurn í þjóðfélaginu í heild né bæta afkomu einstakra atvinnuvega án þess að það komi einhvers staðar niður. Ef enginn vill taka á sig byrðarnar, leiðir það til þess, að hver veltir þeim yfir á annan í kapphláupi kaupgjalds og verðlags.

Að hve miklu leyti menn eru reiðubúnir að taka á þessu vandamáli, mun skera úr um það, hvort ávinningur hinna fyrirhuguðu ráðstafana verði að engu gerður á nokkrum mánuðum eða hvort þær marka varanlegt skref í átt til jafnvægis í efnahagsmálum landsins. Fjarri fer því, að hér sé um auðvelt viðfangsefni að ræða. Sé samdráttur nauðsynlegur, er fátt stjórnmálalega erfiðara en að ákveða, úr hvaða hluta af heildareyðslu þjóðarbúsins eigi helzt að draga. Á að minnka neyzluna og þá

hverra? Eða er heppilegra að mismunurinn fáist með minni fjárfestingu?

Varðandi neyzluna skiptir stefnan í kaupgjaldsmálum einna mestu máli. Í frumvarpinu er gert ráð fyrir 5% kauphækkun þegar í upphafi. Takist ekki að koma í veg fyrir frekari hækkanir vegna vísitölubindingar launa eða kaupdeilna, hlýtur jafnvægi hins fyrirhugaða uppþótakerfis að raskast. Það er því beinlinis nauðsynlegt að marka heilbrigða stefnu í kaupgjaldsmálum, ef árangur á að nást. Hins vegar er varla kleift að ná jafnvægi með því einu að draga úr neyzlu. Eðlilegra og vafalaust auðveldara er að ná því að mestu með samdrætti hinnar miklu fjárfestingar.

Frumvarp ríkisstjórnarinnar gerir ráð fyrir verulegri hækjun á innflutnum vörum til framkvæmda. Ætti þetta í sjálfu sér að hafa áhrif til samdráttar á fjárfestingu í landinu. Hvort svo fer í reyndinni, er þó undir því komið, að peningaveltan aukist ekki að sama skapi vegna aukinna útlána. Nokkur aukning er að vísu óumflýjanleg vegna vaxandi tilkostnaðar, ef forðast á rekstrarstöðvanir. Hins vegar þarf eftir föngum að koma í veg fyrir, að bankarnir veiti fé til fjárfestingar. Í þessum eftum er varla verulegs árangurs að vænta nema mörkuð verði samræmd stefna af ríkis-

sjóði og bönkunum í því skyni að draga úr peningabenslunni.

V.

Hér að framan hefur aðeins verið drepið á nokkur atríði varðandi þann vanda, hvernig koma má á jafnvægi milli framboðs og eftirspurnar. Því er einatt borið við, að hvers konar ráðstafanir í því skyni hafi í för með sér kjaraskerðingar. Þetta er að miklu leyti misskilningur, enda þótt aðgerðir til bóta séu sjaldan sársaukalausar. Kjarni málssins er sá, að umframeyðsla þjóðarbúsins hlýtur við venjulegar aðstæður að koma fram sem skuldasöfnun erlendis og peningabensla innan lands. Þetta kann að veita stundargrið, en getur ekki talist kjarabót. Fyrr eða síðar verður ofeyðsla þjóðinni dýr, því að skuldirlnar verður að greiða og sífellið verðbólga rýrir stórlega fjármagnsmyndun í þjóðfélaginu og dregur úr heilbrigðri nýtingu framleiðsluháttanna. Á hinn böginn er þess að vænta, að sú byrði, sem menn tækju á sig vegna aðgerða til að draga úr ofþenslu í fjárfestingu og neyzlu, yrði þeim bætt margfaldlega síðar í auknum afköstum atvinnuveganna.

J. N.

Erik Lindahl, professor:

Full atvinna án verðbenslu

Í eftirfarandi grein gerir frægur sœnskur hagfræðingur grein fyrir skoðunum sínum á því, hvernig forðast megi verðbólgu án þess að af því leiði atvinnuleysi. Á efni hennar vafalaust erindi til manna hér á landi. Verðbólguvandamálið hefur verløð áhyggjuefni viða um heim á undanfönum árum og er margt af reynslu annarra þjóða að læra í þeim efnum, þótt aðstæður séu ekki í öllu hinum sömu.

I.

Einhvern tíma í framtíðinni, þegar menn hafa fengið betri heildarsýn yfir atburði síðastliðinnar hálfra aldar, má búast við, að lítið verði á fjórða tug aldarinnar sem upphaf nýs tímabils í peningamálum, — því að þá var byrjað að stilla peningaverðgildið eftir hagfræðilegum lögmálum, en það ekki látið ákvarðast af sjálfkrafa breytingum innan peningakerfisins. Sennilega mun einnig þykja athyglisvert, að fyrsti hluti þessa tímabils einkenndist ekki af vaxandi stöðugleika í verðgildi peninganna, eins og menn höfðu vonað eftir, heldur þvert á móti af minnkandi kaupmætti þeirra. Í Bretlandi og mörgum öðrum löndum hefur verðlagið, þ. e. framfærslukostnaðurinn, hækkað meira eða minna árlega síðan á miðjum fjórða tug aldarinnar, og hefur heildarhækkunin numið um 150% á þessum tveimur áratugum. Þessi þróun er í fullkominni mótsögn við það, sem átti sér stað, meðan gulltrygging var. Þó að verðlagið breyttist þá vegna hagsveiflna, var það allstöðugt, þegar yfir lengri tíma var

litið, og til dæmis var kaupmáttur sterlingspundsins ekki verulega breyttur árið 1910 frá því, sem verið hafði um 1850.

Það verður samt sem áður að telja hinni nýju efnahagsmálastefnu til málssóta, að komist hafa á og haldizt miklu stöðugri framkvæmdir ásamt meiri atvinnu en áður var. En vel má spyrja, hvort verðið, sem greitt hefur verið, — fórnin á verðgildi peninganna, — sé ekki of hátt. Þessi spurning er mjög mikilvæg vegna framtíðarinnar, þar sem það er nú hlutverk okkar að halda uppi nægri og stöðugri atvinnu. Ef ekki eru nein ráð til að ná því marki nema með látlæusri verðbenslu, horfir óvænlega um verðgildi peninganna.

Í rökræðum um þetta vandamál ætti að gera skýran greinarmun á hinum tveimur tegundum verðbólgu, jafnvel þótt þær séu venjulega samtvinnuðar í raunveruleikanum, þar sem þær ýta hvor undir aðra. Þessi aðgreining var gerð fyrir löngu af Keynes í riti hans: "Treatise on Money," þar sem önnur tegund verðbenslu er kölluð hagnaðarverðbólga og hin teknaverðbólga. Hagn-

aðarverðbólga myndast, begar almenn og of mikil eftirspurn veldur verðhækkuum, en teknaverðbólga, begar kaupgjald, laun og annar kostnaður hækkar verðlagið og veldur jafnframt aukinni eftirspurn, sem gerir þessa hækjun verðlags mögulega. Í fyrra dæminu er hin aukna eftirspurn þannig *völd* að verðbreytingunum, þar sem aftur á móti aukning eftirspurnarinnar í síðara dæminu er *afleiðing* af verðhækjunum. Þó að hið raunverulega verðbólguástand eftirstíðsárranna hafi stafað af áhrifum þessara tveggja þátta samtvinnaðra og erfitt sé að greina í sundur áhrif hvors um sig, mun ég fjalla um þá sitt í hvoru lagi hér á eftir.

II.

Hagnaðarverðbólga myndast, begar fyrirætlanir um fjárfestingu eru meiri en fyrirætlanir um sparnað, en það veldur aukinni heildareftirspurn í hlutfalli við heildarframboðið. Hin aukna eftirspurn skapar verðbenslu og auðveldar söluaðstæður á markaði, sem aftur hefur í för með sér meiri hagnað og hvetur til vaxandi viðskipta. Á meðan fyrir hendi eru framleiðsluöfl, sem ekki eru fullnýtt, orsakar útbenslan aukna atvinnu og framleiðslu, án þess að verðlagið hækki svo nokkru nemi, en þessa þróun þekkjum við frá kenningum Keynes.

Þegar þenslan getur ekki haldið áfram að skapa raunveruleg verðmæti, þar sem framleiðsluskilyrðin eru þegar fullnýtt, heldur hún áfram á peningasviðinu og leiðir til verðhækkan. Myndast þá þensluástand, sem fyrst var skýrt af sánska hagfræðingnum Knut Wicksell. Á vinnumarkaðnum myndast of mikil eftirspurn í stað of mikils framboðs, og afleiðingin verður það, sem stundum er kallað ofeftirspurn eftir

vinnuafli. Jafnvel þótt ekki sé hægt að auka raunverulega heildarframleiðslu, mun umframfjárfestingin peningalega séð auka raunverulega fjárfestingu, þar sem verðhækjunin eykur svo tekjur fyrirteikja, að þær mynda grundvöllinn að nauðsynlegum viðbótarsparnaði. Þeir, sem tapa, eru allir, sem ekki fá auknar tekjur í sama mæli og verðlagið hækkar. Frá þeirra sjónarmiði er verðhækjunin svipuð skatti, sem sérstaklega bitnar á lánveitendum, þar sem hún jafngildir eins konar eignaupptökum á fjármunum þeirra.

Á meðan slík verðbólga er hægfara, líta ýmsir hagfræðingar á hana með nokkurri velþóknun. Ef menn hafa rekioð vofu atvinnuleysis af höndum sér, ef framleiðslugeta hagkerfisins er nýtt til fulls og ef framvinda efnahagslífssins einkennist þar að auki af meiri fjárfestingu en hægt væri að ná með stöðugu verðlagi, þá virðast kostirnir svo miklir, að ókostirnir við rýrnandi peningaverðgildi, sem næmi 2. eða 3% á ári, sýnast í samanburði við kostina smámunir einir.

Það er samt sem ádur óskynsamlegt að mínu álti að mæla með hægfara verðhækunarþróun eins og þessari sem framtíðarstefnu í efnahagsmálum, því að afleiðingin yrði sú, að almenningur mundi reyna að laga sig eftir verðbólguádstæðunum. Sem dæmi má nefna, að þegar lántakendur verða varir við, að þeir geta endurgreitt skuldir sínar með gjaldmiðli, sem fallið hefur í verði, mun það auka eftirspurn þeirra eftir lánum til fjárfestingar. Þeir, sem spara hluta af tekjum sínum, reyna á hinn bóginn að vernda sig gegn verðbenslunni með beinni fjárfestingu, en það er bönkum og tryggingastofnunum í óhag. Afleiðingin er sú, að verðbólgan hefur tilhneigingu til að vaxa með síauknum hraða og ekki sízt fyrir þá sök, að laun-

þegar herða smám saman kaupkröfur sínar til þess að bæta upp þá lækkun raunverulegra launa, sem verðbólgan hefur orsakað. Til þess að halda verðbólgunni í skefjum verða yfirvöldin að grípa í taumana með ströngu eftirliti á fjármagnsmarkaðnum og öðrum sviðum. En af því leiðir aftur, að fjárfestingin verður öðru vísi samsett og umfang hennar vex minna en áður. Að lokum hefur verðbólgan aðeins óhagræði í för með sér nema fyrir fámenna hópa í þjóðfélaginu. Augljós dæmi um þetta fást í löndum, bar sem verðbólga er rótgróin, t. d. í Suður-Ameríku. Ég held, að við getum öll verið á einu máli um það, að slík verðþensla sé óæskileg, og hún sýnir mikilvægi þess, að verðbólga verði ekki að vanaástandi, sem erfitt sé að rífa sig úr. Okkur má því vera ljóst, að afleiðingar stjórnarstefnu, sem byggð er á vægri verðbólgu, eru andstæðar tilgangi hennar, og hún er þess vegna sjálfrí sér ósamkvæm.

Skilyrði þess, að slíka stefnu sé hægt að framkvæma með góðum árangri, er, að tilgangi hennar sé haldið *leyndum* og almenningi þannig gefið í skyn, að verðhækkanirnar séu undir tilviljun komnar og endurtaki sig ekki. Ég efast samt sem áður stórlega um, að sú kenning yrði lífseig meðal uppfræddrar lýðræðisþjóðar, að siðgæðinu bæri að fórna vegna hagsmunu ríkisins, ekki sízt, ef ríkið hefði í þjónustu sinni hagfræðinga, sem teldu það skyldu sína að ljóstra því upp, að farið væri á bak við almenning. Hagnaðurinn af slíkri tvíhlíða stefnu yrði því takmarkaður, þannig að sé tillit tekið til siðleysis þess, sem hún hefði í för með sér, og hættunnar á óæskilegri vanaverðbólgu, er ég algerlega ósamþykkur áætlunum, sem fælu í sér „væga, en þægilega“ hagnaðarverðþenslu.

Ég læt það liggja hér milli hluta,

hvort verðbólgan eftir styrjöldina hefur verið „væg og þægileg“ eða ekki, en ef einhver mælir á móti undanfarandi röksemdafærslu á þeim grundvelli, að hið háá atvinnustig og mikil fjármagnsmyndun á þessu tímabili sýni, að *hægt* sé að beita verðbólgu með góðum árangri í þessu skyni, mundi ég svara því til, að erfitt væri að sýna fram á, að ábyrg yfirvöld hefðu af ásettu ráði gripið til verðbólgu á þessu tímabili. Stöðugt verðlag hefur þvert á móti verið stefna flestra þjóða. Rétt er það, að þegar komið hefur til framkvæmdanna, hefur stefna yfirvaldanna verið tækifærissinnuð, og í mörgum dæmum hefur verið áltið heppilegt að komast hjá því að grípa til þeirra ráðstafana, sem nauðsynlegar væru til þess að stöðva verðbólguna. Petta er þó ekki það sama og að sjá fyrir verðþensluafleiðingar stefnunnar og fræða almenning um þær. Hefði það verið gert, hefði útkoman orðið allt önnur. Hin til-tölulega hagstæðu áhrif verðbólgu eftir-stríðsárranna áttu rót sína að rekja til sérstakra aðstæðna, sem vart er hægt að búast við aftur í náinni framtíð. Ef verðbólga verður notuð í framtíðinni sem markviss stefna, verður að gera ráð fyrir, að það sé ljóst bæði yfirvöldum og almenningi, og hljóta því afleiðingar hennar að verða óþægilegar.

III.

Hin tegund verðbólgu, *teknaverðbólga*, orsakast venjulega af tilraunum skipulagðra hópa í þjóðfélaginu til að auka hluta sinn af þjóðarframleiðslunni. Þegar heildarpeningatekjur, sem til ráðstöfunar eru, eru meiri en áætlað verðmæti þjóðarframleiðslunnar að óbreyttu verði, leynist ósamræmið með verðhækjunum, sem auka peningaverðmæti framleiðslunnar. Á þennan hátt minnkar

hinn raunverulegi hluti hvers og eins, svo að heildarupphæðin verði í samræmi við heildarframleiðsluna.

Hrein teknaverðbólga hefur ekki eins „þægilega“ eiginleika og lýst hefur verið um hagnaðarverðbólguna. Hún eflir hvorki fjármagnsmyndun né eykur atvinnu. Það er meira að segja vel hugsanlegt, að slík verðbólga sé samfara atvinnuleysi og verzlunarkreppu. Samt sem áður er hægt að nota hana sem síðustu vörn gegn óhóflegum launakröfum, þegar ekki er hægt að draga úr þeim með örðru móti.

Teknaverðbólga er þannig álitin slæm, en hún er stundum varin á þeim grundvelli, að hún sé ekki *eins slæm* og annað það, sem til greina kemur. Ef laun eru miskunnarlaust hækkuð af voldugum verkalýðsfélögum, er hægt að færa rök að því, að æskilegt sé, að verðlagið hækki, því að annars yrði atvinnuleysi í ríkum mæli. Sé litioð á hvert atriði fyrir sig, virðist þessi rökfærsla allsterk. Hægt er að vinna á móti hagnaðarverðbólgu með aðgerðum í peningamálunum, sem koma á jafnvægi milli sparnaðar og fjárfestingar. Aðgerðir í peningamálunum til að vinna á móti teknaverðbólgu mundu hins vegar raska þessu jafnvægi og skapa samdrátt og verðhjöðnun, en það væri mjög slæmt, sérstaklega þar sem hjöðnunin hefði áhrif á aðrar atvinnugreinar en þær, sem launahækkinum hefði orðið í. Sé litioð yfir lengri tíma, verður samt sem áður að velja milli þessara leiða á öðrum grundvelli. Sú togstreita milli þjóðfélagsstéttar, sem hér á sér í rauninni stað, verður ekki falin nema um stundarsakir með lakkun á verðgildi peninganna. Ef við viðurkenndum þá reglu, að óhóflegar launakröfur ætti að leiðréttu með verðhækkinum, mundi niðurstaðan verða sú tegund af verðbólgu, sem kölluð hefur verið kaup- og verðskráfa.

Meginreglan um stöðugt verðgildi peninganna hefði þá endanlega verið yfirgefin, og efnahagsmálin mundu renna aftur í verðbólgufarveginn, sem ég hef minntz á áður. En þar sem stöðug verðbólga af þessari tegund mundi, þegar til lengdar léti, stofna fullri atvinnu í hættu, verður að líta svo á, að hún sé enn þá alvarlegri en hættan á atvinnuleysi um stundarsakir. Auk þess gæti vel komið í ljós, eins og ég mun brátt benda á, að niðurstaðan yrði jafnvel strax hagstæðari fyrir atvinnuna, þegar þeiri stefnu væri fylgt að halda stöðugu verðgildi peninganna.

IV.

Sé ekki fylgt stefnu, sem grundvölluð er á því að blekkja almenning, er í raun og veru ekki um neina kosti að velja varðandi verðgildi peninganna: Jafnvægi í verðlagi í einni eða annarri mynd er eina úrræðið. Með jafnvægi í verðlagi er fyrst og fremst átt við að forðast baði hagnaðarverðbólgu og teknaverðbólgu, en aðrar hliðar þess hafa tiltölulega minni þýðingu. Með þessu er samt sem áður ekki átt við, að ekki sé hægt að orða þessa reglu nema á einn veg, en þar sem það mundi verða of langt mál að ræða um það, hvort betra er að hafa stöðugt gengi en stöðugt verðlag, takmarka ég mál mitt við nokkrar athugasemdir varðandi túlkun seinna atriðisins.

Með *stöðugu verðlagi* er ekki endilega átt við óbreytanlegt verðlag. Í Svíþjóð höllumst við — að minnsta kosti fræðilega — að þeiri hugmynd, að verðlagið ætti að breytast í öfugu hlutfalli við framleiðnina. Verð mundi þá hækka, þegar skortur væri á vörum, t. d. vegna lélegrar uppskeru eða stjórnmálaerfiðleika, en lækka, þegar vöruframboiðykist vegna tæknilegra framfara. Þegar

tekið er tillit til hinna öru tækniframfara á okkar tínum, hefði þessi stefna í för með sér lækkandi verðlag, þegar yfir lengri tíma væri litið, og mundi sennilega gera efnahagskerfið stöðugt. Það hefði líka þann kost í för með sér, að styrkþegar og aðrir, sem lifa á föstum tekjum, mundu fá hlutdeild í hinni auknu velferð í stað þess, að raunveruleg aðstaða beirra versnaði stöðugt, eins og verið hefur hingað til. Þessi stefna mundi einnig smám saman leyfa hækjun á launum að krónutölum, en því aðeins, að aukning fjármagnsins yrði fullnægjandi. Þar sem þessi aukning væri miklu minni en nú, yrðu launþegar að venja sig við að fá meginhluta af aukningu raunverulegra launa í mynd lækkaðs framfærslukostnaðar.

Ef það væri samt sem áður hægt að takmarka árlega aukningu á raunverulegum tekjum, svo að hún væri í heild minni en áætluð aukning þjóðarframleiðslunnar, hefði slík stefna mikið til síns máls einnig frá öðrum sjónarmiðum. Ef verðlag væri almennt lækkandi, mundi þetta bæta upp verðhækkanir, sem öðru hvoru gætu orðið og ekki væri hægt að komast hjá. Ef mjög sterk verðbólguöfl væru einhværn tíma að verki, gæti verið nauðsynlegt að veita bráðabirgðastyrki. Enda þótt horfast verði í augu við það að afnema þá aftur án þess að valda verðhækjunum, mundi lausn þessa vandamáls verða miklum mun auðveldari, vegna þess að verðlagið væri almennt nokkuð lækkandi. Að öllu samanlögðu er hægt að vera nokkuð öruggur um að komast hjá verðbólgu, þegar yfir lengri tíma er litið, með því að fylgja þessari reglu.

Hvað kröfunni um fulla atvinnu viðvíkur, en henni verður efnahagsmála-stefnan jafnframt að fullnægja, er ekki hægt að túlka hana bokstaflega og segja,

að átt sé við, að allt það vinnufl, sem boðið er fram við ákveðin laun, verði notað til framleiðslunnar. Aðaleinkenni þessa markmiðs eru í fyrsta lagi, að atvinnustigið ætti að vera eins hátt og gerlegt er án verðbólgu, og í öðru lagi, að draga ætti úr þeim viðskiptasveiflum, sem koma fram sem umskipti milli of mikillar almennrar eftirspurnar og of mikils almenns framboðs. Á hinn bóginn ætti að lita á það sem eðlilegt ástand í efnahagskerfi, sem er í útbenslu, að á móti þenslu í nokkrum greinum komi samdráttur í öðrum, svo að einhvers konar jafnvægi sé haldið milli heildareftirspurnar og heildarframboðs. Þetta þýðir, að ekki er hægt að forðast atvinnuleysi um stundarsakir sums staðar vegna þess, hve vinnuaflið er staðbundið. Engu að síður er venjulega hægt að halda fjölda atvinnuleysingja niðri, ef sérstakar ráðstafanir eru gerðar til þess að auðvelda flutning á vinnuaflinu til nýrra verkefna.

Í öllu þessu er reiknað með, að verkamenn geri ekki of háar launakröfur. Gerum ráð fyrir, að niðurstaðan af launasamningum sé tiltölulega hár launagrundvöllur, þar sem eftirspurnin eftir vinnuafli verður minni en framboðið, en verkamenn séu engu að síður ófúsir að fórnla hluta af launaaukningu sinni til þess að atvinnustigið verði hærra. Hvernig er við þessar aðstæður hægt að snúast við kröfunni um fulla atvinnu?

Ef atvinnutækin eru ekki fullnýtt, þarf ekki að hika við að grípa til aðgerða, sem valda þenslu, til þess að auka atvinnuna. Við allar aðrar aðstæður er það skilyrði fyrir aukinni atvinnu, að raunveruleg laun verkafólksins séu lækkuð með því að hækka verðlagið. Það er samt tæplega hægt að kalla það skynsamlega stefnu að neyða verkamenn, svo að full atvinna náist, til þess

að vinna fyrir lægri raunverulegum launum en þeir eru fúsir til, því að þeir krefjast þá einfaldlega enn hærri peningalauna. Þetta neyðir yfirvöldin til þess að grípa til ráðstafana, sem hafa samdrátt í för með sér, svo að hægt sé að hafa hemil á verðbólgunni, en þá er hins vegar hætta á, að atvinnan minnki enn frekar. Þegar svona stendur á, virðist þess vegna ákjósanlegast að gera verðlagið stöðugt, jafnvel frá atvinnusjónarmiði, þrátt fyrir það, að atvinnustigið yrði ekki eins hátt og verkamenn gætu kosið.

V.

Nú hefur lauslega verið gerð grein fyrir beztu leiðinni til þess að ná því markmiði, að atvinna verði næg og verðgildi peninganna stöðugt. Hún er í fyrsta lagi fólgin í því að koma bæði í veg fyrir hagnaðarverðbólgu og tekna verðbólgu og gera um leið raunhæfar ráðstafanir gegn verðbreytingum, sem samt sem áður gætu átt sér stað. Í öðru lagi þarf að tryggja, að ekki séu sett á höft að nauðsynjalausu og fullkomin hvatning sé fyrir hendi til þess að auka atvinnuna og hraða iðnaðarþróuninni. Fyrirmundarstefnan er þannig erfið jafnvægislist, þar sem jafnt verður að forðast tilhneicingar til verðbólgu og verðhjöðnunar, svo að það er til of mikils ætlazt, að jafnvægi verði alltaf haldið, en jafnframt verður stefnan að vera nægilega sveigjanleg til þess að auðvelt sé að laga hana að breyttum kringumstæðum.

Ýmsar reglur er hægt að setja fram sem undirstöðuatriði í hinu vandasama verki að gera verðgildi peninganna stöðugt, en samkvæmt því sjónarmiði, sem hér hefur verið sett fram, virðist eðlilegt að byrja á hinum einföldu reglum, sem hér fara á eftir:

- (1) Á meðan atvinnuástandið er fullnægjandi og launakröfur fara ekki fram úr þeim raunverulegu efnunum, sem fyrir hendi eru, þá ætti að stefna að því að halda jafnvægi milli fjárfestingar og sparnaðar.
- (2) Ef atvinnan minnkar og framleiðslutækin eru ekki fullnýtt, ætti að stefna að þenslu, svo að fjárfesting yrði meiri en sparnaður, unz jafnvægi er komið á aftur.
- (3) Ef verðlagið hefur tilhneicingu til þess að hækka vegna mikilla launakrafna eða einkasöluverðs í sumum starfsgreinum, ætti að vinna á móti því með samdráttaraðferðum, sem þannig væri hagað, að þær hefðu eins litla truflun í för með sér og hægt væri á framleiðslu og atvinnu.

Til þess að ná þessu takmarki er nauðsynlegt að beita bæði fjármálagum og peningamálalegum aðgerðum og reyndar öllum þeim tækjum, sem ríkið hefur yfir að ráða. Mjög er þýðingarmikið, að þessar aðgerðir séu samræmdar á viðeigandi hátt. Það er mín skoðun í þessu sambandi, að aðgerðir í peningamálunum ætti fyrst og fremst að nota til þess að vernda verðgildi peninganna, en ekki til að hafa áhrif á skiptingu teknanna, en það er hægt að gera auðveldlegar og greinilegar með fjármálaaðgerðum. Í löndum, þar sem reynt hefur verið að snúa hlutverkum þessara tvennis konar aðgerða við, hefur árangurinn að því er viðkemur verðgildi peninganna ekki orðið góður.

Peningamálaaðgerðir hafa sérstaka þýðingu, þegar um það er að ræða að halda jafnvægi milli fjárfestingar og sparnaðar, því að eitt af þeim atriðum, sem verðbólga eftirstriðsáránnna hefur kennt okkur, er, að það er ákaflega erfitt með reglugerðum og fjármálaaðgerðum einum saman að stöðva hagnaðar-

verðbólgu, sem orsakast af lágum vöxtum. Enda þótt sú stefna frá fjórða tugi aldarinnar að hafa vexti sem lægsta sé þýðingarmikil fyrir þjóðfélag, þar sem mikil atvinnuleysi ríkir, á hún ekki heima, þar sem full atvinna hefur verið og fjármagnsþörfin hefur vaxið hröðum skrefum vegna tæknilegra framfara á stríðsárunum og eftir þau. Sú vaxta-hækkun, sem í seinni tíð hefur átt sér stað í mörgum löndum, ætti þess vegna ekki að teljast stundarfyrirbæri, sem gripið væri til vegna efnahagserfiðleika, heldur miklu fremur eðlileg við-brögð við breyttum aðstæðum á fjármagnsmarkaðnum, en þær munu sennilega verða svipaðar í nánni framtíð.

Þar sem hægt er að ákveða vextina beint með aðgerðum í peningamálunum, hefur seðlabanki hér þýðingarmiklu hlutverki að gegna. Samt sem áður eru fjármálaaðgerðir einnig þýðingarmiklar, þar sem ríkið getur með skattastefnu sinni haft áhrif bæði á fjárfestingu og sparnað einkaaðila, auk þess sem það stjórnar stefnu opinberra aðila á þessu sviði með fjárlögum. Á þennan hátt er hægt að hafa áhrif á vaxtajafnvægið, og seðlabankinn verður augljóslega að haga aðgerðum sínum í samræmi við það. Þar af leiðandi verður stefnan í peningamálum ómissandi þáttur heildarstefnunnar í efnahagsmálum, enda þótt henni sé stjórnað sjálfstætt af seðlabankanum.

Pegar um það er hins vegar að ræða að koma af ásettu ráði á ósamræmi milli fjárfestingar og sparnaðar (samkvæmt reglum (2) og (3) hér á undan), þá er áherzlan venjulega ekki lögð á aðgerðir í peningamálum, heldur fjármálaaðgerðir. Eg þarf ekki að ræða hér um þenslustefnuna, sem hefur verið rækilega rannsókuð af Keynes og lærisveinum hans, en mun eingöngu halda mig við það vandamál, hvernig byggja

á upp samdráttarstefnu á þann hátt, að haldið sé í skefjum tilhneigingu til teknaverðbólgu, um leið og dregið er af öllu megni úr hættunni á atvinnuleysi.

Í fyrsta lagi verður auðveldara að uppræta verðbólgtihneigingu vegna þess, að fjárfestingunni er haldið innan ramma sparnaðarins, svo að of mikil ágóðaskapandi eftirspurn myndast ekki. Þegar fyrirtæki hafa óeðlilega háan ágóða, er hætt við, að verkamenn geri miklar kaupkröfur, en þær verða hóflegri, þegar ágóðinn er ekki eins áberandi mikill. Það er einnig hægt að benda á, að kjarasamningar á vinnumarkaðnum mundu taka á sig raunhæfari mynd, ef þeir væru grundvallaðir á fullvissu um stöðugt verðgildi peninganna. Samningsaðilar vissu þá, hvað þeir væru að ræða um og þyrftu ekki að gera ýktar kröfur til þess að mæta áhættunni um frekari verðhækkanir. Í þjóðfélagi okkar, sem stöðugt er skipulagt í ríkara mæli, mundi það auk þess virðast eðlileg þróun, að fulltrúar hinna ýmsu hagsmunasamtaka kæmu saman til þess að ná frjálsu samkomulagi um réttmæti slíkra krafna innan þeirra takmarka, sem raunveruleg efni leyfa, enda sé þá gert ráð fyrir óbreyttu eða nokkru lægra verðlagi. Ef ekki er hægt að sætta deilu-aðila á þennan hátt, ættu yfirvöldin að nota þau tæki, sem þau hafa yfir að ráða, til þess að knýja fram lausn, sem ekki felur í sér rýrnandi verðgildi peninganna. Nokkrar leiðir eru hugsanlegar hér frá tiltölulega vægum reglugerðum til algjörs eftirlits með verðlagi og kaupgjaldi. Jafnvel styrkir, sem fjár er aflað til með sköttum, gætu komið til greina, þegar hækkun á raunverulegum launum er álitin réttlætanleg fyrir hóp manna, en aðrir eru ekki fúsir að lækka kröfur sínar í samræmi við það.

Ef tekjurnar hafa tilhneigingu til

þess að hækka verðlagið þrátt fyrir allar slíkar aðgerðir, getur það lokt verið nauðsynlegt að hamla gegn þeirri þró-un með því að koma af stað almennum samdrætti. Þar sem hvatning til sparn-aðar og takmörkun á neyzlu eru æski-legri í þessu tilliti en minnkuð fjárfest-ing, eru fjármálaaðgerðir hentugri en peningamálaaðgerðir, og innan þeirrar síðarnefndu er lánsfjárskömmutun heppi-legri en almenn hækkan vaxta. Sú stefna að minnka neyzluna með því að hækka skattana hefur auk þess þann kost í för með sér, að ógnunin um svo óskemmtilegar aðgerðir getur ein orðið næg til varnaðar.

VI.

Fyrir hvert einstakt land munu að sjálfsögðu koma fram erfiðleikar vegna verzlunarinnar við útlönd og greiðslu-jafnaðarins. Það er erfitt, enda bótt það sé ekki tæknilega ógerlegt, fyrir einstakt land að gera verðlag sitt stöð-ugt, ef verðlag erlendis fer hækkandi, og reynslan sýnir, að smáþjóðir láta auðveldlega undan þeirri freistungu að hagnast á verðbólgu-mismuninum, sem þær fá á þennan hátt. Stærri þjóðir bera þess vegna mikla ábyrgð, og það er sérstaklega þýðingarmikið, að verð-stöðvunarstefnunni í Bandaríkjum, sem hefur haldið smásöluverðinu stöð-ugu síðustu árin, verði haldið áfram. Pessi stefna hefur þegar hvatt aðrar þjóðir til þess að gefa því aukinn gaum

að hafa stjórn á innlendum verðbólgu-tilhneigingum, og hún mun gera það framvegis.

Ég hefi þegar vakið máls á því, að við horfum fram á nýtt tímabil í sögu peningamálanna, þar sem verðgildi peninganna ákvarðast ekki lengur af vél-rænum öflum, heldur er árangur af ákveðinni stefnu í efnahagsmálum. Gamla peningamálakerfið var vissulega ófullkomíð, eins og kreppur og efnahagserfiðleikar þeirra tíma bera vitni um. Í byrjun þessarar aldar dreymdi fjölda hagfræðinga um hamingjuríka framtíð, þegar stöðugra verðgildi peninganna væri tryggt með virkri stefnu. Það hefðu orðið þeim mikil vonbrigði, ef þeir hefðu gert sér grein fyrir, að hið nýfengna vald okkar yfir verðgildi peninganna yrði ekki notað betur síð-ustu tvo áratugi en svo, að það hefur orsakað sérstaklega mikla og þráláta verðbólgu um heim allan. Sjálfur geri ég ekki ráð fyrir, að svona sé hægt að halda áfram. Þegar hafðar eru í huga þær framfarir, sem orðið hafa á öðrum sviðum, væri það öfugþróun, ef van-rækt væri í framtíðinni þörfin fyrir skynsamlega skipulagt peningamála-kerfi. Fyrst og fremst þurfum við nú á nýjum reglum að halda, sem koma í staðinn fyrir þær, sem notaðar voru á gulltryggingartímabilinu, en hvorki stjórn málamenn né starfandi hagfræð-ingar hafa enn sýnt fram á, hverjar þessar nýju reglur eigi að vera.

Efnahagsáhrif varnarliðsins

Í grein þessari er í framhaldi af upplýsingum, sem birtar voru í 1. hefti Fjármálatíðinda 1956, rætt um vinnuafslótkun varnarliðsins, gjaldeyristekjur vegna þess og áhrif af útgjöldum varnarliðsins á efnahagskerfi Íslendinga.

Inngangur.

Í 1. hefti Fjármálatíðinda 1956 var birt grein um efnahagsáhrif varnarliðsins, þar sem gerð var grein fyrir áhrifum varnarliðsframkvæmda á þróun efnahagsmála hér á landi. Í þessari grein verður þræðinum haldið áfram og rætt um þessi mál á árunum 1956 og 1957.

Hinn 28. mars 1956 samþykkti Alþingi þingsályktunartillögu þess efnis, að þegar yrði hafin endurskoðun varnarsamnings Íslands og Bandaríkjanna með tilliti til þess, að Íslendingar annist sjálfir gæzlu og viðhald mannvirkja á Keflavíkurflugvelli og að herinn hverfi úr landi.

Í framhaldi af þessari samþykkt Alþingisfóru fram í nóvembermánuði 1956 í Reykjavík viðræður af hálfu ríkisstjórna Íslands og Bandaríkjanna um varnarsamninginn frá 1951.

Niðurstöður beirra viðræðna voru á þann veg, að talin var þörf á áframhaldandi dvöl varnarliðs á Íslandi samkvæmt ákvæðum varnarsamningsins, og var því ákveðið, að viðræðum um endurskoðun varnarsamningsins, að því er varðar brott-flutning varnarliðsins, verði ekki haldið áfram fyrr en tilkynning er gefin samkvæmt ákvæðum 7. greinar varnarsamningsins og að sex mánaða frestur sá, sem þar um ræðir, hefjist, þegar önnur ríkisstjórnin tilkynnir hinni þar um.

Pá var ákveðið, að komið skyldi á fót fastanefnd í varnarmálum Íslands, er skipuð sé ekki fleirum en þremur fulltrúum frá hvorri ríkisstjórn. Hlutverk nefndarinnar sé einkum að athuga, hverjar séu varnabarfir Íslands og Norður-Atlantshafssvæðisins, og gera tillögur til beggja ríkisstjórnar í þeim efnum með hliðsjón af hernaðarlegu og stjórnmalalegu viðhorfi á hverjum tíma. Þá skal nefndin undirbúa, að svo miklu leyti sem hernaðarlegur viðbúnaður leyfir, að Íslendingar taki í ríkara mæli en áður að sér störf viðvíkandi vörnum landsins og vinna að lausn almennra mála, er varða stefnuna í samskiptum Íslendinga og varnarliðsins.

Á grundvelli þessa samkomulags var framangreind fastanefnd skipuð í nóvember og desember 1957.

Framkvæmdir varnarliðsins.

Á 1. töflu sjást heildarútgjöld varnarliðsins á Íslandi frá 1951 til ársloka 1957. Útgjöldin fóru ört vaxandi árin 1952 og 1953 og náðu hámarki á síðasta ársfjórðungi þess árs og námu þá 83,6 millj. kr., en 252,2 millj. kr. allt árið 1953. Heildarútgjöldin eru síðan nokkuð jöfn á árunum 1954, 1955 og þar til á síðasta ársfjórðungi 1956, en þá námu þau aðeins 48,5 millj. kr. á móti 72,8 millj. kr. á þriðja ársfjórðungi

1. tafla. Útgjöld varnarliðsins á Íslandi 1951—1957 (samkvæmt skýrslum varnarliðsins).

A. Útgjöld vegna rekstrar varnarbækistöðva.

Ársfjórðungslega í þús. kr.	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
Janúar—marz	—	6.930	13.026	15.598	18.372	26.174	29.537
April—júní	—	8.657	13.658	14.638	18.658	23.585	24.700
Júlí—september	1.761	9.788	15.165	14.938	19.582	27.496	25.890
Október—desember	6.583	12.545	17.776	16.655	20.174	18.019	25.674
Allt árið	8.344	37.920	59.625	61.829	76.786	95.274	105.801

B. Útgjöld vegna framkvæmda.

Ársfjórðungslega í þús. kr.	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
Janúar—marz	—	—	19.454	40.206	26.601	33.508	12.038
April—júní	—	—	47.741	47.447	37.113	44.849	9.956
Júlí—september	—	1.064	59.576	48.836	37.975	45.294	12.265
Október—desember	—	3.695	65.789	46.595	50.387	30.432	24.032
Allt árið	—	4.759	192.560	183.084	152.076	154.083	58.291

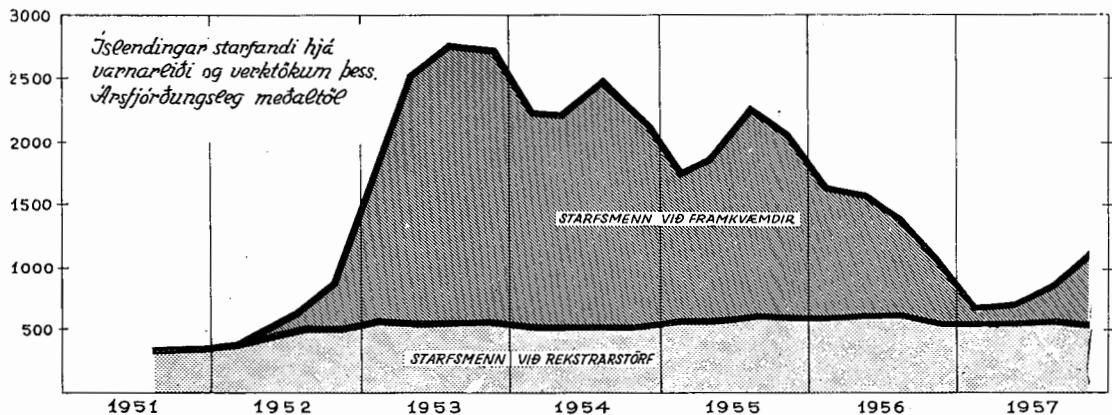
Heildarútgjöld varnarliðsins (tafla A + B).

Ársfjórðungslega í þús. kr.	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
Janúar—marz	—	6.930	32.480	55.804	44.973	59.682	41.575
April—júní	—	8.657	61.399	62.085	55.771	68.434	34.656
Júlí—september	1.761	10.852	74.741	63.774	57.557	72.790	38.155
Október—desember	6.583	16.240	83.565	63.250	70.561	48.451	49.706
Allt árið	8.344	42.679	252.185	244.913	228.862	249.357	164.092

2. tafla. Íslendingar starfandi hjá varnarliði og verktökum bess.

(Tölurnar frá ágúst 1951 til apríl 1953 eru mánaðarmeðaltöl samkvæmt vinnuskýrslum varnarliðsins. Siðari tölurnar eru samkvæmt skýrslum, gerðum af íslenzkum aðilum, félagsmálaráðuneytinu, hagstofunni og varnarmáladeild, og miðast þær við talningu einn ákveðinn dag í mánuði hverjum.)

	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
Janúar		383	1.450	2.362	1.713	1.581	773
Febrúar		367	1.639	2.316	1.701	1.791	758
Marz		396	1.868	2.412	1.762	1.743	777
Apríl		416	2.141	2.295	1.659	1.720	792
Mai		465	2.701	2.138	1.850	1.704	770
Júní		466	2.898	2.317	2.139	1.652	727
Júlí		533	2.916	2.368	2.002	1.523	801
Ágúst	312	644	2.961	2.635	2.027	1.366	914
September	350	684	3.056	2.531	2.083	1.245	1.040
Október	346	755	3.019	2.382	2.000	1.212	1.112
Nóvember	359	866	2.956	2.192	2.004	1.195	1.248
Desember	355	876	2.751	2.055	1.761	930	1.294

1956. Eru þá komin fram áhrif ályktunar Alþingis frá 28. mars 1956, en hún leiddi um tíma til stöðvunar á framkvæmdum vegna nýbygginga.

Á töflunni má sjá skiptingu útgjalda á rekstur varnarstöðva annars vegar, það er að segja viðhald og hvers konar þjónustu, og framkvæmdir vegna nýbygginga hins vegar. Tölurnar sýna, að útgjöld vegna rekstrarar bækistöðvanna hafa farið stöðugt vaxandi allt tímabilið. Er það eðlilegt, þar sem þau mannvirki, sem byggð hafa verið, þarfust stöðugt vaxandi viðhalds, en auk þess hefur kaupgjald hækkað. Útgjöld til framkvæmda hafa verið mun ójafnari á tímabilinu. Náðu þau hámarki á síðara hluta ársins 1953, en hafa farið lækkandi síðan. Lækkun útgjalda til framkvæmda varnarliðsins á árunum 1954 og 1955 og á fyrra hluta ársins 1956 stafaði af því, að ríkisstjórn Íslands hafði óskað þess, að varnarliðið drægi úr eftirsprungi sinni eftir vinnuafli í samræmi við þarfir íslenzks attvinnulífs. Lækkun sú, sem varð á síðasta ársfjórðungi 1956 og á árinu 1957, stafaði hins vegar af stöðvun framkvæmda vegna þeirrar óvissu, sem var um áframhaldandi dvöl varnarliðsins hér á landi.

Vinnuaflsnotkun varnarliðsins má sjá á 2. töflu, sem sýnir fjölda Íslendinga í þjónustu varnarliðsins og verktaka þess. Utan við þessar tölur eru þó ýmsir starfshópar, sem beint eða óbeint hafa atvinnu af dvöl varnarliðsins hér á landi, t. d. starfslið olíu-

félaga á Keflavíkurflugvelli, flutningatækja og opinberra aðila. Taflan sýnir, að vinnuaflsnotkun varnarliðsins hefur aukizt hægt, en stöðugt árin 1951 og 1952, en á árinu 1953 er aukningin mjög ör og nær hámarki í september, þegar íslenzkir starfsmenn í þjónustu varnarliðsins eru taldir vera 3.056. Síðan fer vinnuaflsnotkunin lækkandi, fyrst hægt, en síðan allört lækkandi, þegar kemur fram á síðara hluta ársins 1956, og er í júní 1957 talið, að starfsmannafjöldi hafi verið kominn niður í 727. Þá fer vinnuaflsnotkunin aftur vaxandi vegna nýrra framkvæmda, og er talið, að í desember 1957 hafi verið 1.294 starfsmenn í þjónustu varnarliðsins.

Skipting hins íslenzka vinnuafls á framkvæmdir og rekstrar- og viðhaldsstörf sést á meðfylgjandi línuriti. Af línuritinu má greinilega sjá, að tala Íslendinga, sem fást við rekstrar- og viðhaldsstörf, hefur farið vaxandi nær því allan tímann, sem varnarliðið hefur dvalizt hér. Miklar sveiflur hafa hins vegar orðið á fjölda þeirra starfsmanna, sem unnið hafa að framkvæmdastörfum, og er það í samræmi við það, sem að framan er sagt um útgjöld varnarliðsins.

Gjaldeyristekjur.

Íslendingar hafa haft miklar gjaldeyristekjur vegna varnarliðsins og framkvæmda þess hér. Á 3. töflu eru sýnd útgjöld varnarliðsins hér á landi samkvæmt skýrslum þess

3. tafla. Heildarútgjöld varnarliðsins, skipt á einstaka útgjaldaliði.

I þús. kr.	1951 Juli-Des.	1952 Jan.-Des.	1953 Jan.-Des.	1954 Jan.-Des.	1955 Jan.-Des.	1956 Jan.-Des.	1957 Jan.-Des.
Rekstrar- og viðhaldskostnaður:							
Innlend vörugaup	1.402	3.379	6.504	8.904	10.576	16.638	13.523
Greiðslur til verktaka	—	2.553	4.887	5.500	5.184	10.455	6.731
Launagreiðslur	4.486	16.478	24.376	21.925	31.795	33.974	36.325
Ýmislegt	449	1.346	2.692	4.204	5.202	6.779	9.033
Oliufélögin	1.511	12.586	14.410	15.383	18.285	19.289	30.178
Eimskipafélagið	496	1.578	6.756	5.913	5.744	8.139	10.011
Alls	8.344	37.920	59.625	61.829	76.786	95.274	105.801
Framkvæmdakostnaður:							
Kaup á vörum og þjónustu	—	1.328	14.420	13.130	7.983	3.758	811
Sameinaðir verktakar	—	—	104.371	76.977	76.361	56.522	21.815
Íslenzkir aðalverktakar	—	—	—	—	26.294	68.641	29.764
Launagreiðslur	—	3.431	62.452	73.459	32.190	21.632	4.219
Oliufélögin	—	—	6.420	16.173	9.075	3.530	—
Eimskipafélagið	—	—	4.897	3.345	173	—	—
Ýmislegt	—	—	—	—	—	—	1.682
Alls	—	4.759	192.560	183.084	152.076	154.083	58.291
Heildarútgjöld	8.344	42.679	252.185	244.913	228.862	249.357	164.092

4. tafla. Gjaldeyriskaup Landsbankans vegna varnarliðsframkvæmda og Keflavíkurviðskipta.

I þús. kr.	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
Varnarliðið	1.149	25.159	34.455	17.542	56.328	58.500	52.625
Sameinaðir verktakar	7.903	29.885	103.183	73.400	78.093	48.363	21.109
Íslenzkir aðalverktakar	—	—	—	—	39.528	52.182	29.098
Erlendir verktakar	—	—	73.552	79.674	39.106	25.689	3.956
Oliufélögin	1.639	631	1.160	18.742	18.912	31.117	19.443
Eimskipafélagið	—	—	—	—	4.459	10.620	—
American Express Co.	—	—	1.951	7.953	7.058	5.040	3.446
Ýmsir aðilar	—	4.984	887	13.262	8.153	741	1.431
	10.691	60.659	215.188	210.573	251.637	232.252	131.108

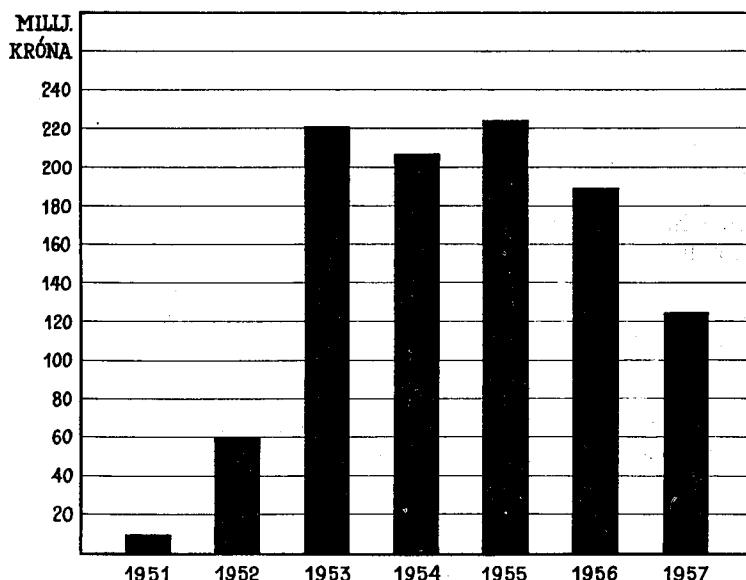
og skipting þeirra á útgjaldaliði. Samkvæmt þeim hafa útgjöldin náð hámarki 1953, þegar þau voru alls 252 millj. kr. Eins og áður er sagt, hafa útgjöld vegna rekstrar- og viðhaldskostnaðar stöðugt vaxið ár frá ári og náðu hámarki 1957, þegar þau námu 105,8 millj. kr. Hins vegar urðu útgjöld vegna framkvæmda langmest á árinu 1953, 192,6 millj. kr., en lækkuðu síðan niður í 183 millj. kr. 1954 og 152 millj. kr. 1955. Árið 1956 eru útgjöld vegna framkvæmda 154 millj. kr., en 1957 varð lækkunin mjög mikil, eins og áður hefur verið skýrt frá,

en þá námu útgjöldin 58,3 millj. kr. Útgjöld varnarliðsins vegna framkvæmda á árinu 1957 hafa því lækkað um 62,2%, ef miðað er við árið á undan, en um 69,7%, ef miðað er við árið 1953, þegar útgjöld vegna framkvæmda urðu mest.

Gjaldeyriskjur bankanna af varnarliðinu og verktökum þess og vegna viðskipta á Keflavíkurflugvelli eru sýndar á 4. töflu. Allmikill munur er á þessum tölum og tölum um heildarútgjöld varnarliðsins samkvæmt 3. töflu, og á það sér ýmsar orsakir. Í fyrsta lagi færast greiðslur oft milli ára,

þannig að gjaldeyririnn hefur verið seldur bönkunum á öðrum tímabilum en féð er talið koma til útgjalta hjá varnarliðinu, t. d. á varnarliðið og verktakar þess venjulega allmiklar innstæður í íslenzkum krónum til þess að mæta útgjöldum í framtíðinni. Í öðru lagi skapast mismunur af því, að nokkur hluti útgjalta varnarliðsins hef-

ur verið greiddur af þeim hluta mótvirðisfjár, sem Bandaríkjastjórn hefur fengið til ráðstöfunar hér á landi. Í þriðja lagi hefur nokkur hluti af útgjöldum varnarliðsins verið greiddur íslenzkum aðilum í dollurum, sem þeir hafa síðan fengið að ráðstafa til ákveðinna útgjalta erlendis án þess að skila gjaldeyrinum til bankanna. Þannig

*Hreinar
gjaldeyristekjur
vegna varnarliðsins
samkvæmt greiðslu-
jafnaðarskýrslum.*

hefur töluverðum hluta af tekjum olíufélagi verið varið til vörukaupa og annarra útgjalta þeirra erlendis, og sama máli gegnir um tekjur Eimskipafélags Íslands. Í töllum bankanna eru hins vegar innifaldar tekjur af viðskiptum við aðra aðila en varnarliðið, svo sem nokkur hluti tekna af erlendum flugfélögum.

Þegar meta skal, hve miklar hreinar gjaldeyristekjur Íslendinga hafa verið af varnarliðinu, verður að taka tillit til þess gjaldeyris, sem Íslendingar hafa fengið til ráðstöfunar, en ekki verið skilað til bankanna. Einnig verður að taka tillit til beinna útgjalta í gjaldeyri, sem íslenzkir aðilar hafa orðið fyrir vegna starfsemi sinnar fyrir varnarliðið. Þannig verður að draga frá sölu olíufélaganna olíukaup erlendis og frá tekjum verktaka kaup þeirra á bygg-

ingarvörum og vélum frá útlöndum. Samkvæmt greiðslujafnaðaryfirliti voru tekjur af varnarliðinu að frádegnum innflutningi vegna þess 221,4 millj. kr. árið 1953, 206,2 millj. kr. 1954, 223,7 millj. kr. 1955, 189,0 millj. kr. 1956, og samkvæmt bráðabirgðauppgjöri voru tekjurnar á árinu 1957 123 millj. kr., sjá línumit á þessari síðu. Gjaldeyristekjur Íslendinga vegna varnarliðsins hafa verið allmikilvægur þáttur í gjaldeyristekjum þjóðarinnar á undanförnum árum, eins og sjá má af 5. töflu, sem sýnir hlutfallslega skiptingu gjaldeyristeknanna.

Þarna er aðeins talinn sérstaklega sá gjaldeyrir, sem varnarliðið og verktakar þess hafa selt bönkunum, en aðrar tekjur af Keflavíkurviðskiptum eru taldar með duldum tekjum.

5. tafla. Hlutfallsleg skipting gjaldeyriskaupa bankanna ásamt efnahagsaðstoð og erlendum lánum.

	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
	%	%	%	%	%	%	%
Andvirði útflutnings	74,2	73,3	61,1	74,7	73,4	70,6	71,6
Oafturkræf efnahagsaðstoð	13,9	8,5	9,0	1,0	—	—	—
Löng lán	6,7	6,2	5,6	2,9	2,0	10,5	15,2
Duldar tekjur	4,3	5,2	5,8	5,9	6,7	6,1	5,8
Varnarliðið og verktakar þess	0,9	6,8	18,5	15,5	17,9	12,8	7,4
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Áhrif varnarliðsins og framkvæmda þess á efnahagsmál Íslendinga.

Framkvæmdir varnarliðsins hér á landi og útgjöld þess í því sambandi hafa haft mikil áhrif á efnahagslíf Íslendinga, svo sem sjá má á því, sem sagt hefur verið hér að framan. Útgjöld varnarliðsins hafa að langmestu leyti komið fram sem aukin eftirspurn eftir vinnaafl. Fyrstu áhrifin urðu því þau að auka atvinnu í landinu, enda hvarf fljótt það atvinnuleysi, sem vart hafði orðið 1951 og 1952. Má því segja, að fyrstu áhrifin hafi verið hagstæð, bæði hvað snerti vinnumarkaðinn og gjaldeyrisafkomuna.

Brátt kom þó að því, að varnarliðsframkvæmdir fóru að draga til sín vinnaafl úr öðrum atvinnugreinum, þar sem tekjur manna voru hærri í varnarliðsvinnu en í flestum öðrum atvinnugreinum, einkum vegna mikillar eftirvinnu. Jafnframt hinni miklu varnarliðsvinnu var um að ræða mikla eftirspurn eftir vinnaafl vegna mjög aukinnar fjárfestingarstarfsemi. Hækkaðar peningatekjur juku síðan eftirspurn bæði eftir vörum og þjónustu innan lands og innflutum vörum. Má telja, að þetta ásamt vinnaaflsskorti í útflutningsframleiðslunni

hafi farið að hafa óhagstæð áhrif á gjaldeyrisstöðuna, þegar kom fram á árið 1955.

Hin mikla lækkun, sem orðið hefur á tekjum vegna varnarliðsins einkum á árinu 1957, hefur haft í för með sér enn aukna erfiðleika í gjaldeyrismálum, þar sem vinnaafl það, sem losnað hefur frá störfum hjá varnarliðinu, hefur að mestu leyti flutzt til innflutningsfrekrar fjárfestingarstarfsemi, en ekki til gjaldeyrisaflandi útflutningsframleiðslu. Til þess að samdráttur varnarliðsframkvæmda yrði ekki til þess að auka enn jafnvægisleysið í þjóðarbúskapnum, þurftu samdráttaráhrif minni tekna að koma fram á vinnumarkaðinum sem minnkun eftirspurnar eftir innflutum vörum og þjónustu. En í stað þessa var um að ræða áframhaldandi peningabenslu í landinu samfara vaxandi framkvæmdum, sem varð til þess, að eftirspurn eftir vinnaafl og innflutningi hélt áfram að vaxa hröðum skrefum, brátt fyrir minnkandi gjaldeyristeckjur vegna minni varnarliðstekna. Reynt hefur verið að bæta úr þeim gjaldeyriskorti, sem þannig hefur myndast, með erlendum lánum, en það hefur þó hvergi nægt til að koma í veg fyrir sívaxandi erfiðleika í gjaldeyrismálum.

Peningamálin 1957

Grein þessi fjallar um þróun peningamála á árinu 1957. Greint er frá lánvetingum Seðlabankans, seðlaveltu og gjaldeyrisstöðu, bankaviðskiptum ríkissjóðs og inn- og útlánum bankanna, svo og starfsemi fjárfestingarlánastofnana.

Þróun peningamála 1957 bar vott um vaxandi jafnvægisleysi í þjóðarbúskapnum. Lánsfjárþenslan hélt áfram. svo og útstreymi fjár úr Seðlabankanum. Gjaldeyrisstaðan versnaði enn, þrátt fyrir mun strangari gjaldeyrishömlur, enda minnkuðu gjaldeyristekjurnar, en peningabenslan innan lands hélt áfram að vaxa. Með miklum erlendum lántökum tókst þó að brúa bilið milli framboðs og eftirspurnar að mestu leyti.

Í þessari grein verður skýrt frá viðskiptum Seðlabankans, svo og starfsemi banka, sparisjóða og fjárfestingarlánastofnana. Enn vantar upplýsingar um starfsemi ýmissa stofnana, sem við lánsviðskipti fást, en þegar þær verða fyrir hendi, mun í Fjármálatíðindum gerð grein fyrir heildarlánavetingum á árinu 1957.

Hreyfingar á reikningum Seðlabankans.

Viðskipti Seðlabankans innan lands eru eingöngu bundin við ríkissjóð og ríkisstofnanir, banka og aðrar peningastofnanir. Ennfremur á hann skipti við erlenda banka, og er það eitt meginhlutverk hans að varðveita gjaldeyrisforða þjóðarinnar.

Áframhaldandi þensla var í útlánum Seðlabankans árið 1957. Ær þetta ljóst af eftirfarandi tölu, er sýna hreyfingar þær, sem áttu sér stað á reikningum Seðlabank-

ans árið 1957, og eru útgreiðslur merktar með +, en inngreiðslur með -.

Ríkissjóður og ríkisstofnanir:

Aukning skulda	+ 20,9
Aukning innstæðna	- 14,9

+ 6,0

Mótvirðisfé	+ 6,6
Innlendir bankar og peningastofnanir:	

Endurseldir vixlar	+ 41,6
Lækkun skulda	- 9,6
Lækkun innstæðna	+ 15,6

+ 47,6

Ýmsir liðir:

Föst lán og verðbréf	- 8,9
Eigin fjár aukning	- 16,3
Ýmislegt	+ 10,2

- 15,0

Innlend viðskipti samtals	+ 45,2
Mótvægi:	

Lækkun gjaldeyriseignar ..	30,3
Aukning seðlaveltu	14,9

45,2

Samkvæmt þessu yfirliti var niðurstaða innlendra viðskipta Seðlabankans sí, að útstreymi fjár úr bankanum nam 45,2 millj. kr., en af þeiri upphæð komu 30,3 millj. kr. fram í versnandi gjaldeyrisstöðu, en 14,9 millj. kr. í aukinni seðlaveltu. Árið áður nam þensla vegna innlendra viðskipta aðeins 18,0 millj. kr. Seðlaveltan jókst þá um 34,6 millj. kr., en mismunurinn kom fram í bættri gjaldeyrisstöðu bankans um 16,6 millj. kr. Hin aukna þensla stafaði að mestu leyti af viðskiptum við banka og peninga-

stofnanir, en nettóskuldur þessara aðila að meðtöldum endurkaupum jukust um 47,6 millj. kr. á móti 19,1 millj. kr. árið áður. Endurkaup afurðavíxla jukust um 41,6 millj. kr., og verður nánar að því vikið síðar. Að öðru leyti jukust nettóskuldur banka og peningastofnana um 6,0 millj. kr. á árinu, en árið áður lækkuðu þær um 19,9 millj. kr.

Aðstaða ríkissjóðs og erlendar lántökur.

Afkoma ríkissjóðs versnaði verulega á árinu 1957, og varð allmikill greiðsluhalli á árinu, er kom fram í skuldasöfnun við Seðlabankann. Nettóskuldur ríkissjóðs og ríkisstofnana við Seðlabankann jukust þó ekki nema um 6,0 millj. kr. á árinu. Var það fyrst og fremst því að þakka, að tekið var um áramótin 81 millj. kr. lán hjá Export-Import bankanum í Washington, og voru 75 millj. kr. af mótvirði þess greiddar inn á reikninga ríkissjóðs í Seðlabankanum, og voru bannig að mestu endurgreiddar hinar miklu lausaskuldur, sem ríkissjóður var kominn í við bankann.

Af framansögðu er ljóst, að útstreyimi fjár úr Seðlabankanum vegna innlendra viðskipta var í rauninni 126,5 millj. kr., en ekki 45,2 millj. kr., ef tekið er tillit til áhrifa hins erlenda láns. Á sama hátt hefði þensla innlendra viðskipta 1956 orðið 83,3 millj. kr. í stað 18,0 millj. kr., ef þá hefði ekki komið til erlend lántaka að upphæð 65,2 millj. kr., sem varð til að bæta hag ríkissjóðs og peningastofnana.

Nú er ljóst, að erlent lánsfé, sem fært er á reikninga Seðlabankans, eins og átti sér stað með framangreind lán, vegur ekki upp á móti útstreyimi fjár úr Seðlabankanum fyrr en það kemur til notkunar. Ekkert af hinu nýja 81,3 millj. kr. láni kom til notkunar árið 1957, en hins vegar voru þá notaðar 55,7 millj. kr. af láninu frá 1956, og vó það upp á móti þeirri þenslu, sem þá átti sér stað.

Próun viðskipta Seðlabankans.

Til þess að fá sem réttastan samanburð við fyrri ár, að því er varðar þróunina í viðskiptum Seðlabankans, er heppilegast að telja ekki til gjaldeyrisforðans hið ónotaða lánsfé undanfarin tvenn áramót. Sé það gert, fæst samanburður sá á þróuninni 1953—1957, sem sýndur er á 1. töflu.

Að sjálfsögðu hafa mörg öfl áhrif á þessa þróun, svo að samanburður á milli ára er hæpinn, nema fullt tillit sé til þeirra tekið. Einkum hafa sveiflur í endurkaupum mikil áhrif, en þær orsakast af breytingum á birgðum sjávarafurða og landbúnadaráfurða. Hin hagstæða þróun árið 1954, en það var eina árið, sem fé streymdi inn í Seðlabankann, var að miklu leyti að þakka lækkun útflutningsvörubirgða og þar með endurkaupa. Öll hin árin hafa endurkaup aukizt, en mest árið 1955 um 115 millj. kr. vegna geysimikillar birgðaaukningar, enda var útstreyimi fjár úr Seðlabankanum þá mest.

1. tafla. Seðlabankinn.

	1953	1954	1955	1956	1957
Útstreymi vegna innlendra viðskipta:					
Endurkaup afurðavíxla	+ 48,1	÷ 14,9	+ 101,7	+ 39,0	+ 41,6
Aðrar hreyfingar nettó	÷ 21,7	÷ 24,0	+ 48,5	+ 44,3	+ 29,2
Samtals	+ 26,4	÷ 38,9	+ 150,2	+ 83,3	+ 70,8
Á móti kemur:					
Aukning seðlaveltu	+ 59,9	÷ 3,2	+ 35,5	+ 34,6	+ 14,9
Aukning gjaldeyriseignar	33,5	35,7	—	—	—
Lækkun gjaldeyriseignar að ónotuðu lánsfé frátoldu	—	—	114,7	48,7	55,9
Samtals	+ 26,4	÷ 38,9	+ 150,2	+ 83,3	+ 70,8

Yfirleitt má segja, að endurkaup afurðavíxla eigi langmestan þátt í aukningu útlána Seðlabankans á þessu fimm ára tímabili, og þar með í þeirri peningaþenslu, sem henni hefur verið samfara, og er það ljóst af 1. töflu. Heildarúrtstreymi fjár úr Seðlabankanum þessi ár er samkvæmt töflunni 291,8 millj. kr., en aukning endurkaupa á sama tímabili nam alls 215,5 millj. kr.

Á það er þörf að benda, að hreyfingar á reikningum Seðlabankans samkvæmt 1. töflu eru ekki nema að nokkru leyti mælikvarði á peningaþensluna í landinu, þar sem þensla hefur einnig skapazt vegna útlánaaukningar bankakerfisins í heild. Á sama hátt gefa breytingar á gjaldeyrisstöðu Seðlabankans ekki til kynna, að hve miklu leyti bilið milli frambods og eftirspurnar í þjóðfélaginu hefur verið brúað með lækkun gjaldeyrisforðans og erlendum lántökum. Í viðbót við lækkun gjaldeyrisforðans hafa undanfarin tvö ár verið tekin mikil erlend lán, en frá lántökum 1957 er greint á 41. bls. í þessu hefti Fjármálatíðinda.

Viðskiptabankar og sparisjóðir.

Nettóstaða viðskiptabankanna gagnvart Seðlabankanum versnaði um 7,2 millj. kr. á árinu 1957, ef frá eru talin endurkaup afurðavíxla, sem hækkuðu um 41,6 millj. kr. Var þetta heldur lakari útkoma en árið áður, en þá versnaði nettóstaða viðskiptabankanna um 2 millj. kr. auk 39 millj. kr. aukningar endurkaupa. Útlánaaukning viðskiptabankanna var heldur meiri en árið áður, eða 194,1 millj. kr. á móti 187,4 millj. kr. árið 1956. Innlánsaukning var einnig meiri en árið áður, sérstaklega var aukning veltiinnlána í viðskiptabönkunum mikil, 85,3 millj. kr., en þau stóðu svo að segja í stað árið 1956. (Töflur um útlán, innlán og aðra þætti peningamálanna er að finna á 43.—46. bls. hér að aftan.)

Útlánaaukning bankanna á árinu 1957 stafaði eins og undanfarin ár að miklu leyti af lækkun útlána til landbúnaðar og sjávarútvegs. Alls jukust útlán til landbúnaðar um 61 millj. kr., og voru það að verulegu

leyti endurkaupanleg afurðalán, en lán til sjávarútvegs hækkuðu um 31 millj. kr. Útlán til iðnaðar jukust um 30 millj. kr., til bygginga (þ. á m. til kaupa á íbúðalána-bréfum) um 13 millj. kr., en til ríkisstofnana, einkum vegna raforkulána, fóru 16 millj. kr. Lítill aukning varð í öðrum greinum útlána.

Hin sífellda útlánaþensla bankakerfisins er vandamál, sem barizt hefur verið við með takmörkuðum árangri á undanförnum árum. Eitt hið alvarlegasta er, hve miklum hluta útlánabyrðarinnar hefur verið velt yfir á Seðlabankann með endurkaupum afurðavíxla. Höfuðatvinnuvegirnir tveir, landbúnaður og sjávarútvegur, gera geysilegar kröfur til þeirra viðskiptabanka, sem þeir einkum skipta við. Hafa þessir bankar orðið að leita til Seðlabankans um úrlausn, en jafnframt hafa þeir orðið að framkvæma miklu strangari lánsfjárskömmtu en aðrar innlánsstofnanir. Af því hefur svo aftur leitt, að sparifé hefur í vaxandi mæli leitað til annarra stofnana, einkum nýrra sparsjóða, þar sem útlánamöguleikar hafa verið rýmri.

Eftirfarandi tölur sýna sparifjárauksingu í bönkum og sparsjóðum undanfarin fimm ár, og sést þar ljóslega, hvernig sparifé hefur í vaxandi mæli leitað til sparisjóðanna undanfarin ár.

Árleg aukning spariinnlána.

	Bankar	Sparisjóðir	Samtals
1953	146,5	34,1	180,6
1954	140,9	50,9	191,8
1955	73,9	38,8	112,7
1956	74,3	67,2	141,5
1957	91,1	78,0	169,1

Sú þróun, sem hér hefur átt sér stað, er afleiðing jafnvægisleysis í þjóðarbúskapnum. Þeir atvinnuvegir, sem af stjórnarvöldunum eru taldir mikilvægastir, draga ekki til sín fjármagn á eðlilegan hátt og verða því of þung byrði þeim innlánsstofnunum, sem haft hafa það hlutverk að sjá þeim fyrir rekstrarfé. Afleiðingin hefur orðið aukin peningaþensla, þar sem Seðlabankinn hefur orðið að hlaupa undir bagga.

2. tafla. Lánveitingar og heildarútlán fjárfestingarlánastofnana 1956—1957.

I þús. kr.	Veitt lán og verðbréfakaup á árinu		Heildarútlán i árslok	
	1956	1957	1956	1957
Framkvæmdabankinn	71.724	207.191	367.816	562.623
Veðdeild Landsbankans	68.035	50.350	125.113	171.153
Veðdeild Búnaðarbankans	3.862	6.750	14.327	20.725
Byggingarsjóður	10.549	11.913	79.016	89.184
Ræktunarsjóður	34.608	42.868	135.354	170.465
Nýbýlasjóður	—	—	589	568
Smábýladeild	—	—	21	20
Fiskveiðasjóður	52.045	44.475	125.260	153.071
Stofnlánadeild sjávarútvegsins	—	—	67.903	63.592
Fiskimálásjóður	4.590	4.342	18.962	21.225
Styrktar- og lánasjóður fiskiskipa	130	270	2.795	2.915
Framkvæmdasjóður	—	—	943	870
Iðnlánasjóður	1.764	2.748	4.275	5.807
Raforkusjóður	53.736	63.885	143.380	205.300
Byggingarsjóður verkamanna	4.401	4.572	55.444	58.898
Lánadeild smáibúðarhúsa	1.110	245	34.065	31.844
Fasteignalánafélag samvinnumanna	3.129	1.066	18.170	19.101
Alls	309.683	440.675	1.193.433	1.577.362

Fjárfestingarlánastofnanir.

Pær stofnanir, sem einkum veita löng lán til fjárfestingarframkvæmda, hafa stóraukið lánastarfsemi sína á undanförnum árum. Hefur það einkum byggzt á miklum framlögum ríkissjóðs, verðbréfakaupum bankanna, aðallega til íbúðabygginga, og erlendum lántökum Framkvæmdabankans.

Lánveitingar fjárfestingarlánastofnana jukust mjög mikið á árinu 1957, og varð heildarupphæð nýrra lána 440 millj. kr. á móti 310 millj. kr. árið 1956 (sbr. 2. töflu). Þess ber þó að gæta, að um það bil 55 millj. kr. voru innbyrðis lán milli þeirra og ættu því að dragast frá heildarupphæðinni. Árið 1956 nam samsvarandi frádráttur 23 millj. kr. Lánveitingar Framkvæmdabankans voru langmestar eða 207,2 millj. kr. (nærri þrefalt meiri en árið 1956), en þar af fóru rúmlega 50 millj. kr. til annarra fjárfestingarlánastofnana. Einnig ber að taka til greina, að ónotaðar voru í árslokin um 80 millj. kr. af lánum Framkvæmdabankans til Sogsvirkjunarnar og tópar 5 millj. kr. af láni til Sementsverksmiðjunnar, en hvort tveggja voru endurlán erlendra lána, er Framkvæmdabankinn tók.

Lánveitingar veðdeilda Landsbankans (þar með talinn Byggingarsjóður ríkisins) urðu rösklega 50 millj. kr. eða 18 millj. kr. lægri en árið áður. Raforkusjóður lánaði tæplega 10 millj. kr. meira árið 1957, svo og Ræktunarsjóður, en hjá Fiskveiðasjóði lækkuðu útlánin frá árinu áður. Útlán annarra fjárfestingarlánastofnana voru miklu minni á árinu, en hækkuðu samanlagt um

3. tafla. Skipting nýrra lána fjárfestingarlánastofnana eftir atvinnugreinum 1956 og 1957.

(Lán innbyrðis milli þessara lánastofnana eru dregin frá.)

I þús. kr.	1956	1957
Landbúnaður	38.471	60.398
Sjávarútvegur og fiskvinnsla	68.026	71.912
Verzln	400	—
Iðnaður	46.306	12.009
(Þar af Sementsverksmiðja)	(43.058)	(7.026)
Íbúðabyggingar	75.324	63.846
Samgöngur (hafnargerð)	300	6.694
Raforkumál	55.136	170.339
(Þar af Sogsvirkjun)	—	(104.905)
Ýmislegt	2.820	—
Alls	286.783	385.198

röskar 2 millj. kr. Heildarupphæð útistandandi lána allra þessara stofnana nam í árslokin 1.577 millj. kr., sem er 384 millj. kr. hærri upphæð en í árslok 1956 og 75% hærri upphæð en útlánaaukning bankanna á sama tímabili.

Á 3. töflu eru lánveitingar lauslega flokkadár eftir atvinnugreinum, og eru tvítalín lán þar frádregin. Samkvæmt henni var mest lánað til raforkumála, en þar á Sogs-

virkjunin stærstan hlut að, og lán til hennar voru að miklu leyti ónotuð í árslokin, svo sem að framan getur. Til sjávarútvegs voru lánaðar tæpar 72 millj. kr., en 60 millj. kr. til landbúnaðar, og eru það allmiklu hærri upphæðir en lánaðar voru á árinu 1956. Til íbúðabygginga runnu tæpar 64 millj. kr. eða um 11 millj. kr. minna en árið áður.

Samgöngur

Inngangur — Farþegaflutningar innan lands — Vörufutningar innan lands — Farþegaflutningar milli landa — Vörufutningar milli landa — Kaupskipastóllinn — Bifreiðaeignin — Flugflotinn — Póstur og sími.

Inngangur.

I 1. hefti Fjármálatíðinda 1955 var birt grein um samgöngur. Var þar leitazt við að draga saman sem víðtækastar upplýsingar um þróun samgöngumála í landinu síðustu árin fyrir 1955.

Nú hefur verið safnað upplýsingum fyrir árin 1955—1957, og aust þess hefur verið bætt við nokkrum töflum og fleiru, sem ekki var í áðurnefndri grein. Erfiðleikum veldur í þessu sambandi, að enn er mjög áfátt skýrslugerð í mörgum greinum samgangna hér á landi.

Nútíma atvinnuhættir byggjast ekki síður á margbrotnu skipulagi og fullkominni verkaskiptingu heldur en mikilli framleiðslu. Góðar samgöngur eru undirstaða verkaskiptingarinnar, enda hefur þróun þeirra verið margfalt örari en flestra framleiðsluháttar. Jafnframt hefur aukin velmegun og betri farartæki átt mestan þátt í hinum stöðugt vaxandi farþegaflutningum, en fjölgun þjóðarinnar skiptir auðvitina að miklu í þessu sambandi á Íslandi.

Aukning hefur orðið í flestum greinum samgangna hér á landi síðustu þrjú árin, bifreiðum hefur fjölgat, flugferðir aukizt og kaupskipafloftinn stækkað. Á árinu 1957 tók tölvert meira en þriðji hver landsmaður sér flugfar innan lands, og meiri fjöldi en nokkru sinni flaug með íslenzku flugfélögunum milli landa.

Prátt fyrir tiltölulega stóran skipafloftavantar enn mikið á, að íslenzk skip anni

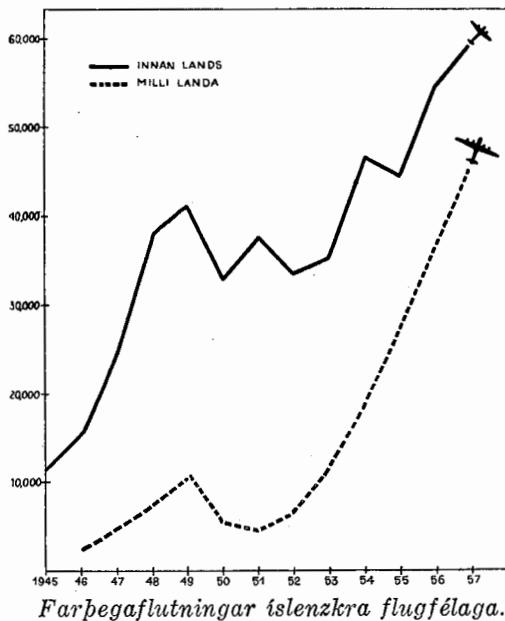
öllum vörufutningum til og frá landinu. Ef þau ættu að gera það, byrfti að sigla nokkuð fyrir aðrar þjóðir til að fullnýta þau skip, sem Íslendingar þurfa á að halda, þegar annir eru mestar, þar sem futningar landsmanna eru tölvert árstíðabundnr. Í sambandi við stærð kaupskipaflofta og nokkra aðra þetti samgangna er gerður alþjóðlegur samanburður hér á eftir. En allan slíkan samanburð ber að taka með nokkurri varúð, þar sem aðstæður eru mjög mismunandi í hinum ýmsu löndum.

Farþegaflutningar innan lands.

Farþegaflutningar hér á landi fara, svo sem kunnugt er, að langmestu leyti fram með bifreiðum, sérstaklega á skemmtilegum. Með hverju ári aukast þó farþegaflutningar með flugvélum, jafnframt því sem dregur úr farþegafjölda með skipum í lengri strandferðum.

Á 1. töflu sjást fólksflutningar á sérleyfisleiðum árin 1935—1957. Eru þar meðtaldir allir flutningar almenningsvagna, sem eru í reglulegum ferðum, nema Strætisvagna Reykjavíkur og nú strætisvagna Akureyrar og Kópavogs. Langmest munar um farþegafjöldann á sérleyfisleiðinni Rvík—Hafnarfj., en þar hafa verið meðtaldir farþegar, sem Landleiðir h.f. hafa flutt til og frá Vífilsstöðum, Vatnsenda og Kópavogi. Hinn 1. mars 1957 hófu Strætisvagnar Kópavogs fólksflutninga til og frá

á leiðinni Reykjavík—Akureyri, þá milli Reykjavíkur og Vestmannaeyja, en mest hefur þó aukningin orðið á flugleiðinni til og frá Egilsstöðum, þar sem nú er miðstöð flugsamgangnanna við Austurland. Línurit hér að neðan sýnir árlegan farþegafjölda, sem íslenzku flugfélögini hafa flutt innan lands og utan frá 1945.

Flugferðirnar draga verulega úr farþegafjölda á mörgum hinum lengri sérleyfisleiðum, en sérstaklega hafa þær mikil áhrif á fjölda farþega í strandsiglingum, enda er haldið uppi flugsamgöngum til margra staða, sem áður áttu nær eingöngu við samgöngur á sjó að búa.

Á 5. töflu sjást farþegaflutningar með Skipaútgerð ríkisins í strandsiglingum og á leiðinni Reykjavík—Akranes—Borgarnes. Hin mikla fækkun farþega 1957 frá árinu á undan, sem sést á 1. dálki, mun einkum stafa af hinu langa farmannaverkfalli á árinu. Verkfallið hafði aftur á móti lítill áhrif á vöruflutningsmagnið, þar sem vörur voru yfirleitt látnar bíða, þar til það leystist. Farþegum sjóleiðina til og frá Akranesi og Borgarnesi hefur fjölgað mikil síðustu tvö árin, enda hófust siglingar með Akraborg-

5. tafla. Strandferðir 1951—1957.

	Farþegaflutningar	Vöruflutningar	
Ríkis-skip	Borgarnes-Akranes-Rvík	Ríkisskip þús. tonna	Eimskip þús. tonna
1951	22.090	38.135	39,3
1952	15.826	14.789	30,9
1953	18.500	21.582	36,0
1954	18.945	26.394	36,7
1955	17.367	23.060	38,7
1956	18.743	41.022	38,9
1957	12.311	41.102	36,0
			7,2

inni hinn 1. apríl 1956, en árin á undan var þeim haldið uppi með ófullkomnu leiguskipi, þar sem Laxfoss strandaði snemma á árinu 1952.

Vöruflutningar innan lands.

Mjög erfitt er að fá upplýsingar um vöruflutninga innan lands. Meginhlutin heirra mun fara fram með bifreiðum, en ógerlegt er að safna um það nokkrum heildarskýrslum. Síðustu árin hefur það mjög farið í vöxt, að stórir vörubílar knúnir dísilhreyfum séu notaðir til vöruflutninga úti um land, og mun því flutningsmagnið hafa aukizt verulega. Miklu máli skiptir í þessu sambandi, að á mörgum leiðum hamla nú snjóalög ekki eins samgöngum og áður vegna betri vetrarvega.

Á 5. töflu sjást vöruflutningar Skipaútgerðarinnar og Eimskipafélagsins með ströndum fram. Síðustu árin hafa þessir flutningar nokkurn veginn staðið í stað, en voru þó heldur minni 1957 en árin á undan.

Vöruflutningar með flugvélum eru eðilega litlir hlutfallslega, en fara þó stöðugt vaxandi. Á 3. töflu er að finna tölur um bessa flutninga, og hafa þeir aukizt um 79% á árunum 1953 til 1957. Mikilvægastir eru þessir flutningar fyrir sum afskekkt byggðarlög, einkum Öræfi. Póstflutningar með flugvélum innan lands eru miklir. Bréf og blöð eru send á þennan hátt til allra þeirra staða, sem fastar flugsamgöngur eru við. En á sumrin, þegar samgöngur á landi eru greiðar, er póstur þó frekar sendur með bílum, ef hann tefst litið sem ekkert á því.

Farþegaflutningar milli landa.

Á árunum 1950—1952 dró nokkuð úr farþegaflutningum milli Íslands og útlanda miðað við árin á undan, en síðan 1953 hafa þeir aukizt mjög mikið eða um 58% á síðustu fimm árum. Mun fleiri farþegar fara nú með flugvélum en skipum, og árið 1957 voru þeir meir en þrisvar sinnum fleiri; mun bættur flugvélakostur, en þó einkum verkfall farmanna hafa valdið þessu. Á 6. töflu er farþegaflutningum milli landa

*Farþegar til útlanda:**Með skipum**Með flugvélum*

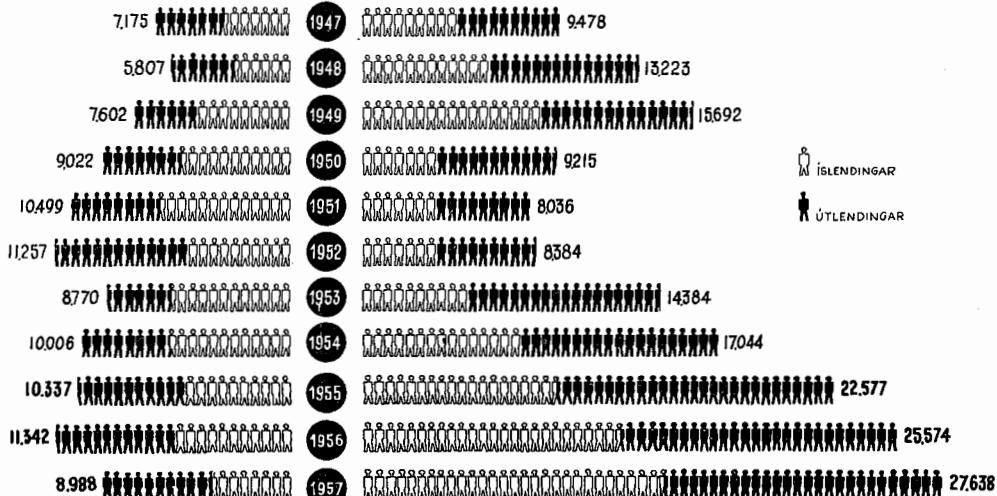
	Útlend-ingar	Íslend-ingar	Sam-tals		Útlend-ingar	Íslend-ingar	Sam-tals
1950	2.079	2.578	4.657		3.046	1.839	4.885
1951	2.196	3.215	5.411		2.458	1.802	4.260
1952	2.304	3.306	5.610		2.409	1.856	4.265
1953	1.551	2.816	4.367		4.440	2.784	7.224
1954	1.970	2.751	4.721		4.877	4.043	8.920
1955	2.377	2.390	4.767		6.730	4.831	11.561
1956	2.812	2.538	5.350		6.795	6.503	13.298
1957	2.429	1.646	4.075		6.899	7.515	14.414

*6. tafla. Farþegaflutningar milli landa.**Farþegar frá útlöndum:*

	<i>Með skipum</i>			<i>Með flugvélum</i>		
	Útlend-ingar	Íslend-ingar	Sam-tals	Útlend-ingar	Íslend-ingar	Sam-tals
1950	1.734	2.631	4.365	2.649	1.681	4.330
1951	2.000	3.088	5.088	2.084	1.692	3.776
1952	2.364	3.283	5.647	2.459	1.660	4.119
1953	1.514	2.889	4.403	4.866	2.294	7.160
1954	2.221	3.064	5.285	4.622	3.502	8.124
1955	2.838	2.732	5.570	6.636	4.380	11.016
1956	2.990	3.002	5.992	6.527	5.749	12.276
1957	2.772	2.141	4.913	6.507	6.717	13.224

skipt á skip og flugvélar og Íslendinga og útlendinga síðustu 8 árin, en línumit á þessari síðu sýnir skiptingu farþegafjölda á skip og flugvélar síðan 1947.

Meginhluti farþega, sem farið hafa sjóleïðis, hefur ferðast með farþegaskipinu Gullfossi, síðan hann kom til sögunnar vorið 1950. Það ár og árið á eftir minnkaði flugvélakostur íslensku flugfélaganna, og hafði þetta sín áhrif á farþegaflutningana um hríð. Ekki er verulegur munur á fjöldum Íslendinga og útlendinga, sem ferðast árlega til og frá landinu, þó hafa útlendingar

FARDEGAR MED SKIPUM**FARDEGAR MED FLUGVÉLUM**

Farþegaflutningar milli Íslands og útlanda 1947—1957.

verið í meirihluta flest árin eftir stríð. Allmiklar sveiflur eru í farþegaflutningum frá ári til árs, einkum meðal Íslendinga, og munu ýmsar orsakir valda því.

Vörufutningar milli landa.

Heildarflutningsmagnið milli Íslands og útlanda óx árlega frá 1950—1956, en var lítið eitt minna 1957 en árið á undan. Sýnir 7. tafla inn- og útfutninginn á fimm ára fresti frá 1935, jafnframt er sýnd vísalta flutningsmagnsins miðuð við árið 1935. Á síðasta ári var nokkurn veginn sama hlutfall milli innflutnings og útfutnings og var á árinu 1935, en helmingi meira flutningsmagn.

Flest árin er flutt um þrisvar sinnum meira vörumagn til landsins en frá því, enda er flutt inn mikið af tiltölulega ódýrri bungavöru, svo sem olíu, kolum, salti og sementi. Á 8. töflu er sýndur innflutningur helztu orkugjafa á fimm ára fresti frá

1935; hefur hann yfirleitt numið um og yfir helmingi af öllum innflutningi til landsins. Athyglisvert er, hvernig brennsluolían hefur leyst kolin af hólmi. Innflutningur á bensíni árið 1957 var nær 11 sinnum meiri en árið 1935, og á hin stóraukna bifreiðaeign langmestan þátt í því.

Vörufutningar milli Íslands og útlanda fara af eðlilegum ástæðum nær eingöngu fram með skipum. Sýnir 9. tafla flutningsmagn síðustu átta árin á vegum íslenzkra skipafélaga, sem halda uppi reglulegum siglingum. Undanfarin ár hefur hlutdeild íslenzkra kaupskipa í innflutningnum numið 30—40% og heldur farið vaxandi, en 1957 komst petta hlutfall upp í 56,2% vegna oliuflutninganna með Hamrafellinu. Um 55—70% af árlegu útfutningsmagni hefur farið með íslenzkum skipum, nema þegar um óvenjumikið magn hefur verið að ræða, þá hefur hlutfallið verið nokkru lægra. Oliuflutningar með Hamrafellinu námu 15,3 þús. tonna 1956, en voru nær tíu sinnum meiri 1957, enda var skipið þá allt árið í fórum.

Á töflunni eru einnig sýndir flutningar með erlendum leiguskipum á vegum Eimskipafélagsins og SÍS. Auk þessara tveggja félaga héldu Eimskipafélag Reykjavíkur og Jöklar h.f. uppi reglulegum skipaferðum milli Íslands og útlanda. Eitt erlent félag, Sameinaða gufuskipafélagið danska, heldur uppi reglulegum ferðum til Íslands með einu skipi.

Af 10. töflu sjást vörufutningar síðustu níu árin með íslenzkum flugfélögum milli Íslands og útlanda. Hafa þeir aukizt með ári hverju, voru til dæmis nær níu sinnum meiri 1957 en 1949. Þó er aðeins um hverfandi magn að ræða, þegar á heildina er lítið, en flutningur flugvélanna er yfirleitt mjög verðmætur að tiltölu við þunga og skiptir verulegu máli í sambandi við nokkrar vörutegundir.

Kaupskipastóllinn.

Kaupskipastóll Íslendinga hefur nú verið algjörlega endurnýjaður síðan stríðinu lauk. Ekkert af þeim kaupskipum, sem

7. tafla. Heildarflutningsmagn milli Íslands og útlanda að frádegnum inn- og útfutningi skipa.

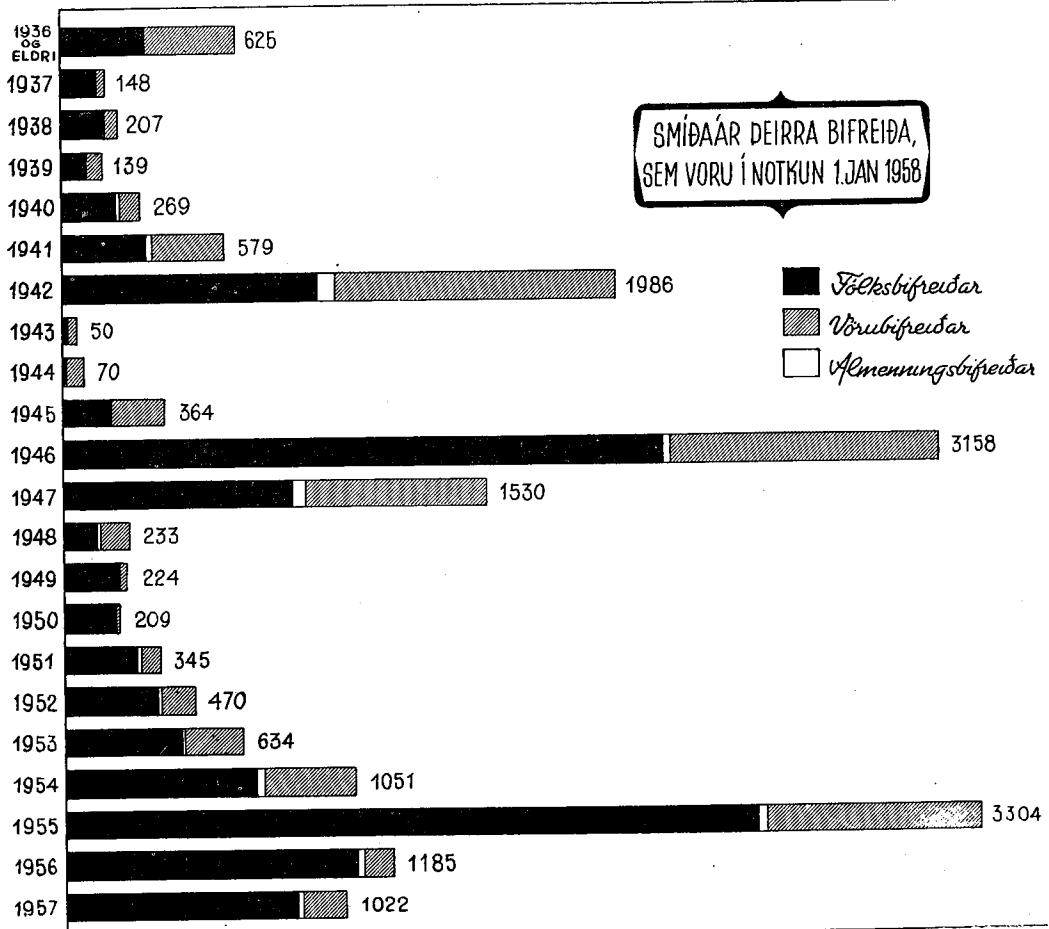
	Innflutningur		Útfutningur	
	tonn	hlutfall	tonn	hlutfall
1935	333.665	100,0	117.127	100,0
1940	226.928	68,0	186.317	159,1
1945	329.344	98,7	199.985	170,7
1950	488.825	146,5	148.914	127,1
1955	643.500	193,0	198.718	169,7
1956	718.400	215,3	241.179	205,9
1957	672.509	201,6	234.999	200,6

8. tafla. Innflutningur nokkurra vörutegunda (orkugjafa) í tonnum.

	Brennslu- Kol olía	Bensín	Samt. tonn	% af heildar- innflutn.
1935	139.290	12.170	5.845	157.305
1940	132.864	10.555	2.554	145.973
1945	116.820	17.331	16.992	151.143
1950	94.860	141.350	42.410	273.519
1955	61.333	207.278	56.677	345.672
1956	42.692	237.145	52.333	369.006
1957	33.825	247.846	63.298	359.387

11. tafla. Kaupskipaflotinn 1945—1957.

	Farþegaskip	Vöruflutninga-skip		Öliuflutninga-skip		Kaupskipafloti samtals	
		Tala	Lestir brúttó	Tala	Lestir brúttó	Tala	Lestir brúttó
Árslok	1945	6	5.330	7	4.263	—	—
—	1946	6	5.330	7	5.920	—	—
—	1947	6	5.330	12	8.594	—	—
—	1948	6	6.716	14	20.789	—	—
—	1949	5	4.764	15	21.866	2	1.106
—	1950	6	8.622	17	23.343	2	1.106
Okt.lok	1951	6	8.622	16	25.328	2	1.106
—	1952	5	8.310	15	23.927	2	1.106
—	1953	5	8.310	17	25.745	2	1.106
—	1954	5	8.310	19	29.735	3	1.909
—	1955	5	8.310	19	29.738	4	2.687
—	1956	6	8.668	18	28.963	4	13.878
—	1957	5	7.089	19	29.462	4	13.878
						Tala	Lestir brúttó

12. tafla. Skipakomur í Reykjavíkurhöfn.

Ár:	Tala skipa			Rúml. (nettó) í 1000			Isl. skip %	
	Ísl. lenzk	Erlend, þekkt	Skip alls	Ísl. lenzk	Erlend	Sam- tals	Tala	Lestir
1918	205	154	2	361	40	42	57	49
1919	361	361	2	699	59	78	52	43
1920	598	389	3	990	97	94	60	51
1921	546	297	—	843	103	81	65	56
1922	721	336	7	1.064	119	108	68	52
1923	809	367	7	1.183	139	116	68	54
1924	826	447	11	1.284	140	176	64	44
1925	875	582	8	1.465	129	226	60	36
1926	749	456	4	1.209	122	196	62	38
1927	887	463	2	1.352	146	209	55	41
1928	939	580	8	1.527	160	289	61	36
1929	994	548	2	1.544	160	327	64	33
1930	1.242	608	13	1.863	199	401	67	33
1931	1.055	660	14	1.729	201	342	61	37
1932	877	567	21	1.465	186	343	60	35
1933	990	607	26	1.623	207	367	61	36
1934	1.073	555	19	1.647	219	363	582	65
1935	1.096	478	16	1.590	230	309	69	43
1936	1.102	421	11	1.534	226	314	540	72
1937	1.088	335	12	1.435	224	275	499	76
1938	1.168	335	13	1.516	219	323	542	77
1939	1.250	377	7	1.634	231	320	551	76
1940	1.864	568	67	2.499	294	483	777	38
1941	1.572	1.412	346	3.330	231	1.332	1.563	47
1942	1.613	1.396	345	3.354	211	1.349	1.560	48
1943	1.533	1.633	205	3.371	207	1.090	1.297	45
1944	1.600	1.308	188	3.096	214	750	964	52
1945	1.857	878	93	2.828	226	593	819	66
1946	1.978	524	8	2.510	246	408	654	79
1947	3.230	612	5	3.847	348	331	679	84
1948	2.875	651	—	3.526	472	296	768	82
1949	2.459	653	1	3.113	508	247	755	67
1950	2.567	618	—	3.185	517	223	740	81
1951	2.696	750	2	3.448	571	307	878	78
1952	2.386	649	—	3.035	545	446	991	55
1953	2.371	578	—	2.949	595	675	1.270	80
1954	2.782	556	3	3.341	644	726	1.370	83
1955	2.199	560	6	2.765	561	665	1.226	80
1956	2.374	540	5	2.919	625	570	1.195	81
1957	2.276	585	5	2.866	621	530	1.151	54

veruleg aukning fyrr en 1954 og þó einkum 1955. Nú hefur aftur dregið mjög úr innflutningi bifreiða. Þessar miklu sveiflur eru óhagstæðar, þar sem þær gera það að verkum, að mikinn hluta bifreiðaeignarinnar þarf að endurnýja á stuttu tímabili. Bílfjöldinn síðustu árin sést á 13. töflu, og þar er einnig sýndur meðalaldur bifreiða hvert ár um sig. Meðalaldurinn er miðaður við smíðaár, en ekki, hvenær bílarnir hafa ver-

ið fyrst skrásettir hér á landi, og er reiknað með, að allir bílar séu smíðaðir á miðju ári.

Prátt fyrir mikinn innflutning fyrir þremur árum er meðalaldur bifreiða hár hér á landi. Til dæmis hlýtur það að vera óhagkvæmt, að meðalaldur vörubifreiða skuli vera um 11 ár. Annað einkennir þó bifreiðaeign landsmanna enn frekar en aldurinn, en það er hinn mikli fjöldi bifreiða-

13. tafla. Bifreiðakostur 1945—1957.

Bifreiðafjöldinn				Meðalaldur		
Fólks- bifr. ¹⁾	Alm.- bifr.	Vörur- bifr.	Bifr. alls	Fólks- bifr.	Alm.- bifr.	Vörur- bifr.
1945	2.281	207	2.401	4.889	7,6	5,6
1946	3.276	203	3.685	7.164	7,3	6,1
1947	5.500	262	4.372	10.134	4,9	5,4
1948	5.765	296	4.459	10.520	5,6	5,4
1949	5.866	297	4.445	10.608	6,4	6,2
1950	6.038	289	4.389	10.716	7,1	6,9
1951	6.135	285	4.214	10.634	7,8	7,7
1952	6.278	281	4.215	10.774	8,5	8,2
1953	6.553	293	4.370	11.216	9,1	8,6
1954	7.195	313	4.685	12.193	9,3	8,9
1955	9.812	328	5.471	15.611	7,6	8,8
1956	10.793	317	5.473	16.583	7,7	8,9
1957	11.936	331	5.535	17.802	7,9	9,0
					10,8	

¹⁾ Með 6 eða færri sætum fyrir farþega.

tegunda. Nú eru alls 95 tegundir fólksbíla í landinu (sem skiptast í fjölmargar gerðir), og er samanlagður fjöldi hinna þriggja hæstu aðeins rúmur þriðjungur bifreiðanna, og fjórða tegundin að fjölda til telur aðeins 5,3% af heildarfjölda fólksbíla í landinu. Af vörubifreiðum eru svo 97 tegundir, en þó er tæpur helmingur þeirra af tveimur gerðum. Orsaka þessarar fjölbreytni bifreiðategunda er vaftalaust að nokkru að leita í sveiflum þeim, sem verið hafa í innflutningi bifreiða í heild og í gjaldeyrismálum. Línurit á 32. síðu sýnir smíðaár allra þeirra

14. tafla. Alþjóðlegur samanburður á nokkrum þáttum samgangna árið 1955.

Farþega- km á flugleiðum	Kaup- skipa- floði,	Fólks- bifreldir	Fjöldi
innan lands og utan í millj.	brúttó- tonn á þús. tbúa	á þús.	símtala á tbúa
Ísland	103,3	506	64
Danmörk	296,6	382	50
Finnland	121,0	177	20
Noregur	327,4	2.346	36
Svíþjóð	473,9	402	88
Bretland	2.875,7	382	71
Frakkland	3.138,1	91	66
Holland	1.485,4	373	25
Sviss	515,7	22	54
Bandaríkin	39.186,0	158	315
Nýja Sjáland	266,9	117	170

bíla, sem voru í notkun í árslok 1957, skipt á fólks-, almennings- og vörubifreiðir. Sýnir línuritið mjög greinilega sveiflurnar í innflutningnum, en langflestir þeirra bíla, sem nú eru í notkun, voru smíðaðir árin 1942, 1946, 1947 og 1955.

Á 14. töflu er borin saman fólksbifreiðaeign á síðu í nokkrum löndum. Það mun allútbreidd skoðun, að bifreiðaeign sé til-tölulega meiri hér á landi en í nær öllum öðrum löndum. Hafa verður í huga, að vörur- og almenningsbifreiðir Íslendinga verða að nokkru leyti að taka að sér það hlutverk, sem járnbrautir hafa með öðrum þjóðum. Hvað venjulegum fólksbifreiðum viðvíkur, þá er Ísland ofarlega á blaði, en allmög lönd hafa þó fleiri fólksbifreiðir að tiltölu. Og eru þau helztu þeirra: Bandaríkin, Kanada, Nýja Sjáland, Ástralía, Svíþjóð, Bretland og Frakkland. En það, sem gerir samanburð við Ísland einna erfiðastan í þessu sam-bandí, er, að hér eru yfir 2.500 jeppar taldir til fólksbifreiða. Og þótt ekki þyki rétt að telja þá til vörubifreiða, þá eru þeir vissu-lega ekki fólksbílar í venjulegum skilningi. Hlutur Íslands verður því með þessu móti meiri en efni standa til.

Flugflotinn.

Miklar breytingar hafa orðið á flugflot-anum á síðustu árum. Er þróunin rakin nokkuð í 1. hefti Fjármálatíðinda 1955, 21. bls. Flugfélag Íslands á nú 7 flugvélar, sem notaðar eru í innanlandsflugi: eina Skymaster-vél (DC-4), sem tekur 60 farþega, er hún einnig mikið notuð til leiguflugs til Grænlands; þrjár Douglas Dakota-vélar (DC-3), sem taka 28 farþega hver; tvær Catalina-vélar, sem taka 20 farþega hvor, og eina Gruman-vél, sem tekur 7 farþega. Í millilandflugi notar félagið tvær Vickers-Viscount flugvélar, sem taka 47 farþega hvor. Eru þær langhraðfleygustu flugvélar í eigu Íslendinga. Pessar vélar voru keyptar vorið 1957. Loftleidið eiga tvær Skymaster-flugvélar (DC-4) og hafa síðustu árin haft tvær aðrar á leigu, aðra þeirra þó ekki vetrarmánuðina. Hver þessara vél tekur 54 farþega.

Útflutningsuppbætur 1951—1957

Í grein þessari er í höfuðdráttum skýrt frá greiðslum útflutningsstyrkja undanfarin sjö ár.

Ipssum þætti verður reynt að gera grein fyrir, hversu miklu útflutningsuppbætur hafa numið síðastliðin 7 ár. Eins og kunnugt er, hafa þessar uppbætur verið greiddar á ýmsan hátt og eftir ólíkum kerfum. Elzt þeirra er bátagjaldeyriskerfið, sem gilti formlega til ársloka 1956, enda bótt greiðslum vegna þess sé enn ekki lokíð. Í ársbyrjun 1956 voru útflutningsstyrkir verulega auknir, og var Framleiðslusjóði falið að sjá um greiðslur þeirra, auk þess sem bátagjaldeyriskerfið var í gildi, eins og áður er sagt. Í ársbyrjun 1957 voru þessi tvö kerfi afnumin, en Útflutningssjóður settur á laggirnar til að hafa með höndum allar greiðslur útflutningsuppbóta. Auk þessara höfuðkerfa voru sérstakir togara-styrkir greiddir frá því í ágústmánuði 1954 og til ársloka 1955. Sérstakir styrkir til útflutnings landbúnaðaráfurða voru fyrst greiddir vegna framleiðslu ársins 1955.

Frekari upplýsingar um þessi styrkjakerfi, tekjuöflun og fyrirkomulag greiðslna er að finna í 1. hefti Fjármálatíðinda 1956, 22.—24. bls. og í 1. hefti 1957, 25.—28. bls.

Á 1. töflu eru sýndar tekjur bátagjald-eyriskerfisins miðað við söluár B-skírteinanna.

Árið 1956 var varið 26,0 millj. kr. úr Framleiðslusjóði til kaupa á B-skírteinum, þannig að innflytjendur keyptu aðeins skírteini fyrir 107,9 millj. kr. Frá ársbyrjun 1957 keypti Útflutningssjóður öll B-skír-

1. tafla. Seld B-skírteini (í millj. kr.)

	Frjáls gjaldeyrir	Vöruskipta gjaldeyrir	Alls
1951	27,2	2,8	30,0
1952	52,1	5,0	57,1
1953	73,1	7,9	81,0
1954	76,3	8,6	84,9
1955	94,2	9,4	103,6
1956	120,1	13,8	133,9
1957	46,3	8,0	54,3
jan.—apríl 1958 .	18,8	1,1	19,9
Alls	508,1	56,6	564,7

teini, og giltu bau þá ekki lengur sem innflutningsheimildir. Útgáfu skírteina á vegum kerfisins er enn ekki að fullu lokið, og má ætla, að B-skírteini verði enn keypt fyrir 7—8 millj. kr. Að langmestu leyti er hér um að ræða skírteini vegna framleiðslu ársins 1956.

Á 1. töflu var miðað við söluár B-skírteinanna. Sé hins vegar miðað við framleiðsluár vörunnar, sem styrkinn fær, verður útkoman önnur, enda færast styrkirnir mikið milli ára. Þetta er sýnt á 2. töflu, og er staðan miðað við 30. apríl 1958.

Í þessum tölum eru falin B-skírteinakaup Framleiðslusjóðs og Útflutningssjóðs.

Togarastyrkirnir, sem teknir voru upp í ágúst 1954, námu það ár 11,8 millj. kr. og árið eftir 28,1 millj. kr. Fjár til þeirra var aflað með skatti á innflutning bifreiða.

Sumarið 1955 var ákveðið, að ríkissjóður tæki að sér að greiða uppbætur vegna útfluttrar Suðurlandssíldar, og greiddi hann

2. tafla. Seld B-skírteini til 30. apríl 1958 miðað við framleiðsluár (í millj. kr.).

	Frjáls gjaldeyrir	Vöruskipta- gjaldeyrir	Alls
1951	54,0	4,5	58,5
1952	67,3	9,3	76,6
1953	77,1	5,5	82,6
1954	105,1	14,2	119,3
1955	107,6	11,8	119,4
1956	97,0	11,3	108,3
Alls	508,1	56,6	564,7

á árinu 3,5 millj. kr. í þessu skyni. Framleiðslusjóður tók þessar styrkgreiðslur að sér, þegar hann var stofnaður, og námu greiðslur hans alls 6,6 millj. kr.

Heildaruppbætur úr Framleiðslusjóði árið 1956 voru 135,6 millj. kr., þar af 12,8 millj. kr. vegna framleiðslu ársins 1955 og 15,0 millj. kr. vegna kaupa á B-skírteinum. Enda þótt sjóðurinn væri formlega lagður niður í árslok 1956, var reikningum hans ekki lokað. Í árslok 1957 voru styrkgreiðslur úr sjóðnum komnar í 192,6 millj. kr., þar af 23,3 millj. kr. vegna ársins 1955, og 26,0 millj. kr. vegna B-skírteina. Gera má ráð fyrir, að þessar tölur verði sem næst endanlegar.

Úr Útflutningssjóði höfðu í árslok 1957 verið greiddar vegna framleiðslu ársins 1956 alls 95,2 millj. kr. Þar af eru 34,0 millj. kr. vegna Framleiðslusjóðs, og er það talið hér að framan. Afgangurinn eða 61,2 millj. kr. er vegna kaupa á B-skírteinum. Aðalgreiðslur Útflutningssjóðs voru að sjálfsögðu vegna ársins 1957, og námu þær alls 263,5 millj. kr.

Í 3. töflu eru styrkgreiðslur teknar saman miðað við útgjöld á viðkomandi árum. Varðandi bátagaldeyrinn er miðað við söluár B-skírteinanna.

Á 4. töflu er yfirlit yfir styrkgreiðslur tilheyrandi framleiðslu hvers árs.

3. tafla. Styrkgreiðslur 1951—1957 (í millj. kr.).

1951	Seld B-skírteini	30,0
1952	Seld B-skírteini	57,1
1953	Seld B-skírteini	81,0
1954	Seld B-skírteini	84,9
	Togarastyrkir	11,8
		96,7
1955	Seld B-skírteini	103,6
	Togarastyrkir	28,1
	Saltsíldarstyrkir	3,5
		135,2
1956	Seld B-skírteini	107,9
	Útgjöld Framleiðslusjóðs . . .	135,6
		243,5
1957	Útgjöld Útflutningssjóðs . . .	358,7
	Útgjöld Framleiðslusjóðs . . .	23,0
		381,7
	Alls	1.025,2

4. tafla. Útflutningsstyrkir, sem greiddir höfðu verið vegna framleiðslu hvers árs til 30. apríl 1958.

Framleiðsluár	Millj. kr.
1951	58,5
1952	76,6
1953	82,6
1954	131,1
1955	174,3
1956	251,6
1957	326,5
Alls	1.101,2

Heildartalan á 4. töflu er 76,0 millj. kr. hærri en heildartalan á 3. töflu. Mismunurinn er að mestu leyti fólginn í sölu B-skírteina á þessu ári og greiðslum Útflutningssjóðs vegna framleiðslu ársins 1957, en greiðslurnar nema til apríloka 63,0 millj. kr.

ENN er eftir að greiða 7—8 millj. kr. vegna ársins 1956, en það eru kaup á B-skírteinum. Loks er áætlað, að styrkgreiðslur vegna ársins 1957 verði alls um 370 millj. kr., og voru þannig ógreiddar í aprílokk 1958 um 44 millj. kr.

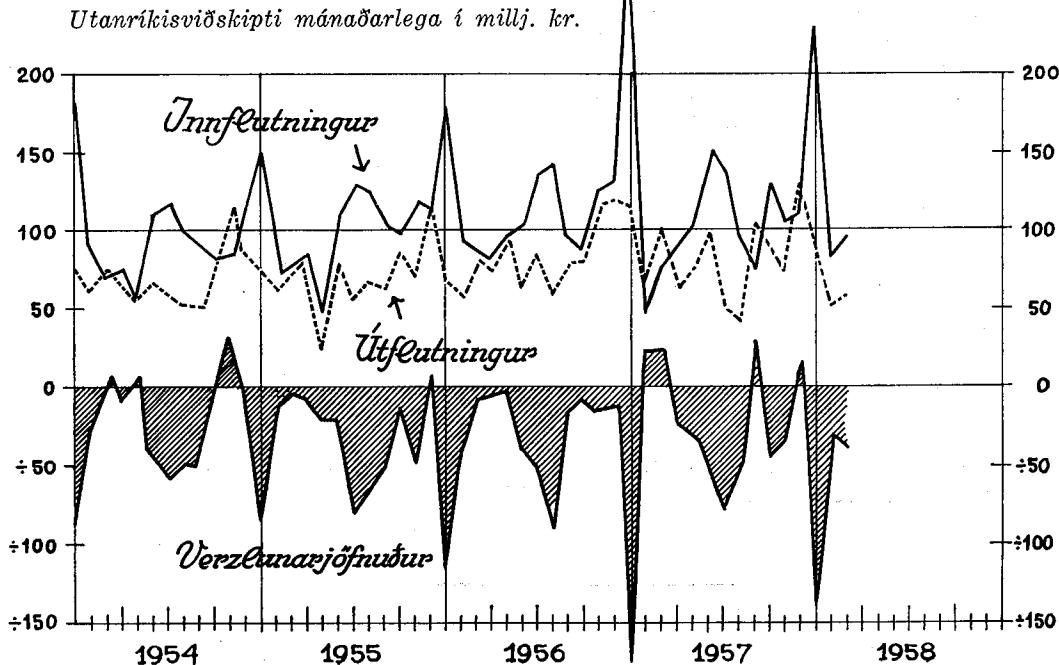
Fréttabættir

Utanríkisviðskipti og gjaldeyrisstaða — Útgerð og aflabréði
— Landbúnaðurinn 1957 — Erlendar lántökur — Viðskipta-
samingar — Skráð gengi — Peningamarkaðurinn og töflur
um peningamálín.

Utanríkisviðskipti og gjaldeyrisstaða.

Verzlunarjöfnuðurinn árið 1957 var óhagstæður um 375,3 millj. kr. Það var heldur betri afkoma en árið áður, en verzlunarjöfnuðurinn þá varð óhagstæður um 437,1 millj. kr. Á árinu dró tölувert úr innflutningi, en einnig nokkuð úr útflutningi. Þannig voru fluttar inn vörur fyrir 1.361,9

(1.468,1) millj. kr., en út fyrir 986,6 (1.031,0) millj. kr. Tölur innan sviga eru frá 1956. Óhætt er að segja, að minni innflutningur eigi fyrst og fremst rætur sínar að rekja til strangari gjaldeyrisskömmunar síðari hluta ársins. Samdrætti útflutningsins veldur hins vegar rýrari fiskafli. Verður útkoman þó enn lakari, þegar þess er gætt, að birgðir útflutningsafurða, sem

Gjaldeyrisviðskipti bankanna 1956 og 1957.

	Allt árið		1956			
	1956	1957	1. ársfj.	2. ársfj.	3. ársfj.	4. ársfj.
Keyptur gjaldeyrir:						
a) Andvirði útflutnings	1.046,4	1.069,3	264,5	283,2	213,4	308,2
b) Duldar tekjur	280,4	196,8	53,4	43,9	46,2	53,3
Lán, endurgreiðsla o.fl., nettó	75,9	85,8	÷ 1,3	0,9	2,4	83,8
Innkominn gjaldeyrir samtals	1.402,7	1.351,9	316,6	328,0	262,0	445,3
Útlátinn gjaldeyrir samtals	1.416,1	1.367,0	323,0	321,0	344,0	379,0
Greiðslujöfnuður	÷ 13,4	÷ 15,1	÷ 6,4	7,0	÷ 82,0	66,3

að langmestu leyti eru sjávarafurðir, minnk-uðu á árinu um 54,9 millj. kr., eða úr 218,0 millj. kr. í ársbyrjun 1957 í 158,1 millj. kr. í árslok.

Engar verulegar breytingar urðu á verzluninni við einstök lönd. Þó jókst verzlunin við vöruskiptalöndin nokkuð, einkum innflutningur þaðan. Rússar voru stærsta einstaka viðskiptapjóð Íslendinga á árinu, og var rúmur fimmtungur utanríkisverzlunarinnar við þá. (Töflur I-IV aftast í heftinu sýna inn- og útflutning undanfarin ár.)

Af meðfylgjandi töflu um gjaldeyrisviðskipti bankanna er ljóst, að gjaldeyrisafkoman á árinu 1957 var afar léleg. Veldur þar miklu um, að mjög dró úr dulnum tekjum á árinu, enda mikill samdráttur í framkvæmdum á Keflavíkurflugvelli, eins og frekar er lýst annars staðar í þessu hefti. Pannig námu yfirfærslur á vegum varnarliðsins og verkata þess aðeins rúmum 110 millj. kr. á árinu, en voru 190 millj. kr. árið áður. Í árslok var tekið lán hjá Export-Import-bankanum í Washington að upphæð 81,3 millj. kr. til þess að jafna væntanlegan greiðsluhalla. Varð hann því ekki hærri en 15,1 millj. kr., en var 13,4 millj. kr. árið áður. Gjaldeyrisafkoman er þó í rauninni verri en fram kemur í þessari tölu, þar sem birgðir útflutningsafurða hafa minnkað allverulega, eins og áður hefur verið skýrt frá.

Fyrsta fjórðung þessa árs hafa utanríkisverzlun og gjaldeyrisafkoma verið mjög óhagstæð. Verzlunarjöfnuðurinn var

þannig óhagstæður um 112,5 millj. kr. í marzlok, en var hagstæður um 26,6 millj. kr. á sama tíma í fyrra. Gjaldeyrisstaðan nettó hefur á þessum þremur fyrstu mánuðum ársins versnað um 43,4 millj. kr. (6,4 millj. kr. á sama tíma 1957) og veldur því einkum lakari staða í vöruskiptagjaldeyrí. Þar sem ábyrgðir og greiðsluskuldbindingar lækkuðu töluvert frá ársbyrjun og til marzloka, hefur gjaldeyrisstaðan að heim frádregnum, en að erlendu lánsfé og innheimtum viðbættum, batnað um 13,1 millj. kr. Á sama tíma 1957 versnaði staðan um 48,6 millj. kr.

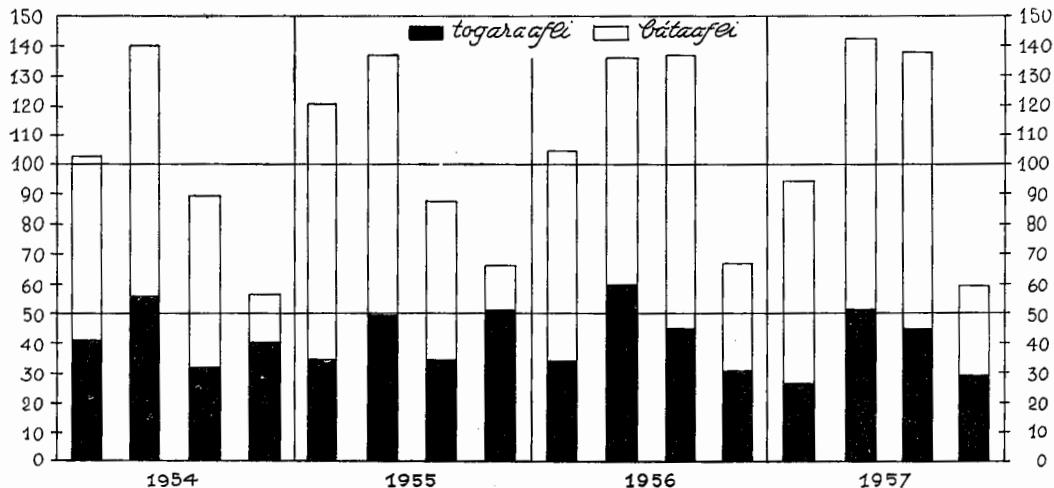
Útgerð og aflabréð.

Heildarfiskaflinn minnkaði árið 1957 í 436 tonn úr 444 tonnum árið 1956 eða um 1,7%. Þessa rýrnun má rekja til minni þorskafla, en hann minnkaði um 33,0 þús. tonn á árinu eða 14,1%. Afli flestra annarra fisktegunda jókst eithvað hlutfallslega, einkum þó flatfisksaflinn, en hann jókst úr 1,7 þús. tonnum í 3,8 þús. tonn. Síldaraflinn varð 117,5 þús. tonn eða 17,0 þús. tonnum meiri en árið áður.

Hagnýting aflans breyttist ekki að neinu ráði á árinu. Þó varð síldarsöltun nær helmingi minni en árið áður, en vinnsla síldar í verksmiðjum jókst um rúm 116%.

Vetrarvertið. Tölur um fiskaflann á vetrarvertíðinni er nú til fyrir janúar, febrúar og marz. Samkvæmt þeim er aflinn þessa mánuði orðinn tæplega 118 þúsund

Fiskaflinn ársfjórðungslega, skipt á togara og báta í þúsundum tonna.

tonn, en var á sama tíma í fyrra rúmlega 96 þúsund tonn, og er aflaukningin svipuð hlutfallslega hjá togurum og bátum. Í apríl mun hafa fiskazt meira á flestum verstöðvum en í aprílmánuði í fyrra.

Töflur um fiskaflann, skiptingu hans og hagnýtingu eru aftast í heftinu (V.—VII. tafla).

Landbúnaðurinn 1957.

Gott árferði og hagstætt tíðarfari settu mark sitt á landbúnaðinn 1957, enda jókst framleiðsla landbúnaðarafurða í flestum greinum.

Innvegin mjólk í mjólkurbú jókst um 12,0% á árinu eða úr 59,3 þús. tonnum í 66,4 þús. tonn. Framleiðsla smjörs varð 940,3 tonn á árinu, en var 762,2 tonn árið áður og jókst þannig um 23,4%. Sala þess jókst hins vegar aðeins um 11,2%, og varð því veruleg aukning á birgðum. Þær voru í árslok 282,5 tonn, en árið áður 139,3 tonn, en það er birgðaaukning um 102,8%. Framleiðsla mjólkurosta jókst um 267,9 tonn eða 54,3% á árinu, en birgðir jukust um 63,4 tonn. Út voru flutt 173,7 tonn. Í VIII. töflu aftast í heftinu eru upplýsingar um fram-

leiðslu og sölu þessara og annarra mjólkurafurða árin 1955—1957.

Kindakjötsframleiðslan nam alls 8.298 tonnum, en var 7.658 tonn árið 1956. Heimaskátrun er ekki talin hér með. Meðalþungi dilka við haustslátrun reyndist vera 15,04 kg.

Engar endanlegar tölur eru fyrir hendi um töðufenginn á árinu, en ætlað er, að hann muni vera um 2.900 þús. hestar, en árið 1956 var hann 2.575 þús. hestar.

Kartöfluuppskeran var afar góð og hefur sennilega orðið um 100 þús. tunnur. Árið áður varð uppskeran 67 þús. tunnur, svo að aukningin var allveruleg, og á tíðarfarið að sjálfsögðu stærstan þáttinn í því.

Tala sauðfjár á öllu landinu var í árslok um 755 þúsund, að því er ætlað er, og hefur fjölgunin á árinu numið tæpum 50 þúsundum. Ætlað er, að nautgripum hafi fjölgæð um 2.000 frá 1956 og eru því alls um 50 þús. Pessi fjölgun mun aðallega vera á kálfum og geldneytum, en kum lítið fjölgæð. Hrossum hefur enn fækkað nokkuð og má telja, að þau hafi um áramót verið tæp 33 þúsund á öllu landinu, en það jafngildir, að þeim hafi fækkað um 1.000.

Ekki eru til neinrar tölur um nýrækt 1957,

en að öllum líkendum hefur hún orðið heldur meiri en 1956. Þá var nýræktin 3.400 ha.

Notkun tilbúins áburðar jónst á árinu. Í eftirfarandi tölum um áburðarnotkunina er miðað við hrein efni. Svigatölnar eru frá 1956.

Köfnunarefni 6.390 (5.550) tonn, fosfórsýra 3.130 (2.760) tonn og kalí 1.790 (1.935) tonn.

Í fréttabætti um landbúnað í síðasta hefti Fjármálatíðinda voru gefnar upp rangar tölur um útheysfeng. Réttar tölur eru 413 þús. hestar 1957 og 403 þús. hestar 1956.

Erlendar lántökur.

Nýlega hefur verið samið um tvö stór, erlend lán á vegum ríkisstjórnarinnar. Fyrra lánið var tekið í Bandaríkjum hjá Export-Import bankanum og er að upphæð 5 millj. dollara eða 81,3 millj. kr. Vextir af láninu eru 4%. Lánið, sem nota á til almennra vörkuapa í Bandaríkjum, á að endurgreiðast með 37 hálfssárslegum greiðslum, og fer fyrsta greiðsla fram 2 árum eftir að byrjað er að nota lánið. Vextir eru einnig greiddir hálfssárslega, en greiðslur þeirra hefjast strax hálfu ári eftir fyrstu úttekt af láninu. Lánssamningurinn var undirritaður 27. desember 1957.

Seinna lánið var tekið hjá Kreditanstalt für Wiederaufbau í Frankfurt am Main í Vestur-Pýzkalandi, og var samningur um það undirritaður 11. apríl sl. Lánið er að upphæð 8,4 millj. þýzkra marka eða tæpar 32,8 millj. kr. Vextir af láninu eru 4% og lánstíminn 20 ár. Lánið er afborgunarlaust fyrstu 2 árin, en greiðslur vaxta og afborgana fara fram hálfssárslega. Vextir greiðast strax á næsta ári. Lánsfénu mun varið til þess að standast áfallinn kostnað við fjárfestingarframkvæmdir á vegum ríkisstjórnarinnar, svo sem byggingu sementsverksmiðjunnar og raforkuáætlun dreifbýlisins.

Samkvæmt bráðabirgðauppgjöri var ár ið 1957 alls samið um erlend lán að upphæð 349,9 (220,6) millj. kr. Af þessu fé komu samtals inn á árinu 226,6 (155,6) millj. kr., þar af 175,4 (97,9) millj. kr. vegna opin-

berra aðila og 51,2 (57,7) millj. kr. á vegum einkaaðila. Svigatölur eru frá 1956. Export-Importbanka-lánið, sem sagt er frá hér að framan, er tekið með opinberu lánum, þar sem það er talið með í gjaldeyrilstöðu bankanna um áramót, þótt það sé þá ónotað.

Í næsta hefti Fjármálatíðinda verður nánar skýrt frá erlendum lántökum árið 1957.

Viðskiptasamningar.

- Ungverjaland.* Samningur um viðskipti milli Ungverja og Íslendinga var framlengdur óbreyttur til ársloka hinn 27. janúar sl. Samningurinn er gerður 6. mars 1953, en samkvæmt honum kaupa Íslendingar frá Ungverjalandi ýmiss konar iðnaðar- og vefnaðarvörur o. fl., en Ungverjar fá í staðinn hraðfrystan fisk, fiskimjöl o. fl.
- Ítalía.* Hinn 6. febrúar sl. var viðskiptasamkomulag milli Íslands og Ítalíu frá 10. desember 1956 framlengt óbreytt til 31. október 1958. Helztu ákvæði samningsins eru birt í 1. hefti Fjármálatíðinda 1957, 36. bls.
- Finnland.* Viðskiptasamningur frá 12. janúar 1956 milli Íslands og Finnlands var 20. febrúar sl. framlengdur án breytinga til 31. janúar 1959. Samkvæmt samningnum er einkum flutt inn frá Finnlandi timbur, staurar, bilplötur, pappírvörur, gúmmískófatnaður, vélar og fleira. Til Finnlands er aðallega flutt saltsíld, síldar- og fiskimjöl, þorskalýsi, skreið, freðfiskur, freðsíld, gærur og garnir.
- Spánn.* Viðskiptasamkomulag við Spán frá 17. desember 1949 var hinn 22. febrúar sl. framlengt óbreytt með gildistíma til 31. desember 1958. Spánverjar kaupa héðan verkaðan og óverkaðan saltfisk, þorskalýsi o. fl., en selja hingað einkum ávexti, salt og skófatnað.
- Pólland.* Viðskiptasamkomulag milli Íslands og Póllands var undirritað hinn 20. mars sl., og er gildistími þess eitt ár frá 1. mars 1958 að telja. Í samningnum er gert ráð fyrir, að Pólverjar kaupi

héðan freðsíld, saltsíld, fiskimjöl, lýsi, gærur og garnir, en selji hingað í staðinn kol, vefnaðarvörur, járvörur, vélar, verkfæri, glervörur, ávexti, efnavörur, timbur o. fl.

6. *Danmörk.* Hinn 2. apríl var undirrituð bókun um vöruskipti milli Íslands og Danmerkur á tímabilinu frá 15. marz 1958 til 14. marz 1959. Samkvæmt samningnum verða viðskipti milli þjóðanna svipuð og áður (sjá 1. hefti Fjármálatíðinda 1954, 38. bls.).

7. *Frakklund.* Viðskiptasamningur Íslands og Frakklunds var framlengdur óbreyttur hinn 30. apríl sl., og gildir framlengingin til 31. marz 1959. Frakkar kaupa héðan einkum þorsk og fiskafurðir, en selja hingað ýmiss konar iðnaðarvörur.

Skráð gengi hjá Landsbanka Íslands 30. apríl 1958.

<i>Skráð frá og með:</i>	<i>Ein- Kaup- gengi</i>	<i>Sölu- gengi</i>
20/3 1950 Sterlingspund ...	1 45,55	45,70
— — Bandaríkjadollar .	1 16,26	16,32
10/4 1958 Kanadadollar ...	1 16,75	16,81
20/3 1950 Dóansk króna	100 235,50	236,30
— — Norsk króna	100 227,75	228,50
— — Sænsk króna	100 314,45	315,50
17/9 1957 Finnskt. mark ...	100	5,10
16/8 1957 Franskur franki .	1.000 38,73	38,86
18/8 1955 Belgískur franki .	100 32,80	32,90
— — Svissn. franki ...	100 374,80	376,00
15/12 1954 Gyllini	100 429,70	431,10
15/8 1953 Tékknesk króna .	100 225,72	226,67
18/8 1955 V.-þýzkt mark ...	100 390,00	391,30
12/5 1956 Líra	1.000 25,94	26,02

Gullgengi íslenzkrar krónu. Pappírskrónan er nú 13,5328% af upphaflegu verðgildi sínu. Ein pappírskrána samsvarar nú 0,0545675 gr af skíru gulli. Samkvæmt því jafngilda 100 gullkrónur 738,95 pappírskrónum.

Lögskráð miðgengi íslenzku krónunnar er 16,2857 kr. í einum Bandaríkjadollar.

Einu breytingarnar, sem orðið hafa á skráningu erlends gjaldeyrir, síðan gengið var síðast birt í Fjármálatíðindum, urðu á Kanadadollar. Hinn 14. marz sl. hækkaði sölugengi hans úr 16,56 í 16,70 og 10. apríl í 16,81. Kaupgengið er 6 aurum lægra.

Peningamarkaðurinn og töflur um peningamálín.

Fyrstu fjóra mánuði ársins var við að etja áframhaldandi jafnvægisleysi í peningamálum. Útstreymi fjár úr Seðlabankanum hefur orðið mun meira en á sama tímabili 1957 og aðstaða bankanna gagnvart útlöndum hefur versnað um rúmlega 75 millj. kr. Heildarátlán bankanna hafa aukizt helmingi meira en á sama tíma í fyrra eða um 184 millj. kr. á móti 92 millj. kr. 1957.

Útlán Seðlabankans hafa aukizt mjög síðan um áramót. Lausaskuldir ríkissjóðs hækkuðu til apríloka um 40 millj. kr., en nettóskuldir sömu aðila um 18 millj. kr. Jafnframt jókst verðbréfaeign Seðlabankans á þessu tímabili um 25 millj. kr. vegna fyrirgreiðslu hans við ríkisstjórnina varðandi kaup á íbúðarlánabréfum.

Önnur meginorsök útstreymis fjár úr Seðlabankanum er mun óhagstæðari þróun á reikningum viðskiptabankanna heldur en síðastliðið ár. Að endurkeyptum víxum meðtoldum, sem hækkuðu um 55 millj. kr., jukust nettóskuldir banka og annarra peningastofnana um 30 millj. kr. fyrstu fjóra mánuði þessa árs, en á sama tímabili í fyrra minnkuðu nettóskuldir þessara aðila um 58 millj. kr. Meginorsök þessarar þróunar er að finna í hag viðskiptabankanna. Útlán þeirra hækkuðu til apríloka um 117 millj. kr. á móti 49 millj. kr. á sl. ári.

Jafnframt hefur þróun innlána hjá viðskiptabönkunum verið allt önnur en í fyrra. Fyrstu fjóra mánuði þessa árs jukust heildarinnlán viðskiptabankanna aðeins um 24 millj. kr. á móti 77 millj. kr. á sama tímabili árið áður. Aukning spariinnlána varð svipuð eða 20 millj. kr. í ár á móti 22 millj. kr. í fyrra, en það verður að teljast mjög lítil aukning, en í apríl sl. lækkuðu spariinnlán lítið eitt. Mismunurinn liggar aðallega í veltiinnlánum, sem jukust fyrstu fjóra mánuði ársins 1957 um 55 millj. kr., en í ár aðeins um 4 millj. kr. Sú aukning veltiinnlána, sem meðfylgjandi tafla sýnir, stafar svo að segja eingöngu af innstæðu-aukningu í Seðlabankanum.

Seðlavelta.

Í mánaðarlok þús. kr.	1956	1957	1958	Mánaðarleg hreyfing		
				1956	1957	1958
Janúar	285.240	320.060	338.530	÷ 28.020	÷ 27.845	÷ 24.265
Febrúar	284.730	304.660	328.505	÷ 510	÷ 15.400	÷ 10.025
Marz	302.280	310.445	333.050	+ 17.550	+ 5.785	+ 4.545
April	314.940	322.980	345.200	+ 12.660	+ 12.535	+ 12.150
Mai	332.460	344.255		+ 17.520	+ 21.275	
Júní	335.590	334.733		+ 3.130	÷ 9.522	
Júii	343.370	356.355		+ 7.780	+ 21.622	
Ágúst	350.610	360.290		+ 7.240	+ 3.935	
September	349.150	367.910		÷ 1.460	+ 7.620	
Október	340.090	356.270		÷ 9.060	÷ 11.640	
Nóvember	334.570	357.270		÷ 5.520	+ 1.000	
Desember	347.905	362.795		+ 13.335	+ 5.525	

Aðstaða bankanna gagnvart útlöndum.

Í mánaðarlok þús. kr.	1956	1957	1958	Mánaðarleg hreyfing		
				1956	1957	1958
Janúar	÷ 27.138	30.170	÷ 40.957	÷ 11.179	+ 29.665	÷ 17.537
Febrúar	÷ 25.889	18.810	÷ 67.495	+ 1.249	÷ 11.360	÷ 26.538
Marz	÷ 24.518	÷ 21.813	÷ 70.441	+ 1.371	÷ 40.623	÷ 2.946
April	÷ 27.008	1.427	÷ 99.114	÷ 2.490	+ 23.240	÷ 28.673
Mai	÷ 21.935	6.701		+ 5.073	+ 5.274	
Júní	÷ 10.564	÷ 20.115		+ 11.371	÷ 26.816	
Júli	÷ 38.967	÷ 88.908		÷ 28.403	÷ 68.793	
Ágúst	÷ 66.921	÷ 49.650		÷ 27.954	+ 39.258	
September	÷ 69.452	÷ 97.306		÷ 2.531	÷ 47.656	
Október	÷ 98.379	÷ 118.236		÷ 28.927	÷ 20.930	
Nóvember	÷ 94.127	÷ 102.850		+ 4.252	+ 15.386	
Desember	505	÷ 23.420		+ 94.632	+ 79.430	

Endurkeyptir víxlar í Seðlabankanum.

Í mánaðarlok þús. kr.	1956	1957	1958	Mánaðarleg hreyfing		
				1956	1957	1958
Janúar	371.895	384.751	428.008	÷ 5.262	÷ 31.446	÷ 29.788
Febrúar	350.586	356.303	403.064	÷ 21.309	÷ 28.448	÷ 24.944
Marz	366.997	408.821	434.943	+ 16.411	+ 52.518	+ 31.879
April	443.547	457.306	512.613	+ 76.550	+ 48.485	+ 77.670
Mai	436.987	481.850		÷ 6.560	+ 24.544	
Júní	466.297	473.367		+ 29.310	÷ 8.483	
Júlí	458.373	510.536		÷ 7.924	+ 37.169	
Ágúst	479.182	518.468		+ 20.809	+ 7.932	
September	487.640	540.026		+ 8.458	+ 21.558	
Október	484.170	543.119		÷ 3.470	+ 3.093	
Nóvember	481.595	521.395		÷ 2.575	÷ 21.724	
Desember	416.197	457.796		÷ 65.398	÷ 63.599	

Aðstaða ríkissjóðs og ríkisstofnana gagnvart Seðlabankanum.

Í mánaðarlok þús. kr.	1956	1957	1958	Mánaðarleg hreyfing		
				1956	1957	1958
Janúar	÷ 94.696	÷ 91.178	÷ 136.639	÷ 6.959	÷ 5.304	÷ 44.796
Febrúar	÷ 105.216	÷ 102.086	÷ 129.837	÷ 10.520	÷ 10.908	+ 6.802
Marz	÷ 108.770	÷ 106.642	÷ 135.100	÷ 3.554	÷ 4.556	÷ 5.263
April	÷ 111.472	÷ 122.974	÷ 110.337	÷ 2.702	÷ 16.332	+ 24.763
Mai	÷ 133.728	÷ 123.185		÷ 22.256	÷ 211	
Júní	÷ 145.719	÷ 142.868		÷ 11.991	÷ 19.683	
Júlí	÷ 160.967	÷ 173.957		÷ 15.248	÷ 31.089	
Ágúst	÷ 144.638	÷ 170.625		+ 16.329	+ 3.332	
September	÷ 145.601	÷ 159.243		÷ 963	÷ 11.382	
Október	÷ 143.047	÷ 168.616		+ 2.554	÷ 9.373	
Nóvember	÷ 122.134	÷ 164.409		+ 20.913	+ 4.207	
Desember	÷ 85.874	÷ 91.843		+ 36.260	+ 72.566	

Aðstaða banka og annarra peningastofnana gagnvart Seðlabankanum.

(Að undanskildum endurkaupum víxla, lokuðum reikn. Framkvæmdabankans og reikningi stofnlánadeildarinnar.)

Í mánaðarlok þús. kr.	1956	1957	1958	Mánaðarleg hreyfing		
				1956	1957	1958
Janúar	÷ 64.736	÷ 47.325	÷ 73.577	+ 24.666	+ 22.215	÷ 11.302
Febrúar	÷ 69.511	÷ 52.870	÷ 90.920	÷ 4.775	÷ 5.545	÷ 17.343
Marz	÷ 73.789	÷ 46.933	÷ 77.841	÷ 4.278	+ 5.937	+ 13.079
April	÷ 10.198	29.441	÷ 50.381	+ 63.591	+ 76.374	+ 27.460
Mai	÷ 5.007	34.445		+ 5.191	+ 5.004	
Júní	37.840	7.002		+ 42.847	÷ 27.443	
Júlí	10.402	1.823		÷ 27.438	÷ 5.179	
Ágúst	÷ 26.760	34.369		÷ 37.162	+ 32.546	
September	÷ 19.305	5.591		+ 7.455	÷ 28.778	
Október	÷ 49.712	15.944		÷ 30.407	+ 10.353	
Nóvember	÷ 61.793	÷ 20.857		÷ 12.081	÷ 36.801	
Desember	÷ 69.540	÷ 62.275		÷ 7.747	÷ 41.418	

Heildarútlán bankanna.

Í mánaðarlok þús. kr.	1956	1957	1958	Mánaðarleg hreyfing		
				1956	1957	1958
Janúar	2.162.857	2.336.841	2.628.553	÷ 3.503	÷ 6.408	+ 65.979
Febrúar	2.171.656	2.348.870	2.669.079	+ 8.799	+ 12.029	+ 40.526
Marz	2.170.079	2.370.478	2.683.340	÷ 1.577	+ 21.608	+ 14.261
April	2.252.825	2.435.697	2.746.246	+ 82.746	+ 65.219	+ 62.906
Mai	2.321.259	2.480.386		+ 68.434	+ 44.689	
Júní	2.330.520	2.530.022		+ 9.261	+ 49.636	
Júlí	2.359.477	2.602.240		+ 28.957	+ 72.218	
Ágúst	2.400.377	2.631.084		+ 40.900	+ 28.844	
September	2.396.433	2.655.823		÷ 3.944	+ 24.739	
Október	2.422.152	2.698.829		+ 25.719	+ 43.006	
Nóvember	2.396.528	2.688.723		÷ 25.624	÷ 10.106	
Desember	2.343.249	2.562.574		÷ 53.279	÷ 126.149	

Veltiinnlán í bönkunum að frádregnu mótvirðisfé.

Í mánaðarlok þús. kr.	1956	1957	1958	Mánaðarleg hreyfing		
				1956	1957	1958
Janúar	377.695	400.172	493.398	÷ 8.397	+ 30.460	+ 23.533
Febrúar	356.067	401.656	485.649	÷ 21.628	+ 1.484	÷ 7.749
Marz	316.354	378.387	484.462	÷ 39.713	÷ 23.269	÷ 1.187
April	371.915	433.902	515.305	+ 55.561	+ 55.515	+ 30.843
Mai	393.439	452.972		+ 21.524	+ 19.070	
Júní	371.928	430.351		÷ 21.511	÷ 22.621	
Júlí	357.386	407.290		÷ 14.542	÷ 23.061	
Ágúst	360.228	443.526		+ 2.842	+ 36.236	
September	355.593	411.183		÷ 4.635	÷ 32.343	
Október	366.601	453.374		+ 11.008	+ 42.191	
Nóvember	343.797	449.921		÷ 22.804	÷ 3.453	
Desember	369.712	469.865		+ 25.915	+ 19.944	

Spariinnlán í bönkunum.

Í mánaðarlok þús. kr.	1956	1957	1958	Mánaðarleg hreyfing		
				1956	1957	1958
Janúar	928.697	1.001.218	1.081.700	+ 20.564	+ 18.750	+ 8.108
Febrúar	939.226	998.464	1.084.947	+ 10.529	÷ 2.754	+ 3.247
Marz	956.748	1.002.053	1.097.216	+ 17.522	+ 3.589	+ 12.269
April	961.789	1.004.297	1.093.732	+ 5.041	+ 2.244	÷ 3.484
Mai	975.646	1.013.126		+ 13.857	+ 8.829	
Júní	994.241	1.030.165		+ 18.595	+ 17.039	
Júlí	1.006.298	1.043.075		+ 12.057	+ 12.910	
Ágúst	1.005.442	1.054.214		÷ 856	+ 11.139	
September	995.679	1.054.435		÷ 9.763	+ 221	
Október	980.059	1.048.458		÷ 15.620	÷ 5.977	
Nóvember	969.578	1.038.760		÷ 10.481	÷ 9.698	
Desember	982.468	1.073.592		+ 12.890	+ 34.832	

IV. tafla. Viðskipti við einstök lönd í hlutfallstöllum (%).

V. tafla. Fiskafli, sundurliðaður á togara og báta, frá janúar 1956 til mars 1958.

	1956			1957			1958		
	Tograr tonn	Bátar tonn	Samtals tonn	Tograr tonn	Bátar tonn	Samtals tonn	Tograr tonn	Bátar tonn	Samtals tonn
Janúar	7.881	3.250	11.131	7.461	7.075	14.536	6.400	12.242	18.642
Febrúar	10.812	27.558	38.370	7.639	21.776	29.415	19.099	36.488	55.587
Marz	15.744	39.590	55.334	12.116	40.296	52.412	7.801	35.895	43.696
April	21.501	53.153	74.654	15.333	46.388	61.721			
Mai	17.446	13.787	31.233	16.332	18.969	35.301			
Júní	20.911	9.195	30.106	19.339	25.684	45.023			
Júlí	13.559	66.795	80.354	18.821	50.616	69.437			
Ágúst	13.125	19.897	33.022	15.700	33.660	49.360			
September	17.284	5.450	22.734	10.814	8.651	19.465			
Október	12.545	15.077	27.622	11.513	5.462	16.975			
Nóvember	14.744	9.187	23.931	9.764	10.570	20.334			
Desember	8.190	7.014	15.204	10.715	11.633	22.348			
Samtals	173.742	269.953	443.695	155.547	280.780	436.327			
Janúar—marz . . .	34.437	70.398	104.835	27.216	69.147	96.363	33.300	84.625	117.925

VI. tafla. Fiskaflinn 1955—1957, skipt á fisktegundir.

Miðað er við fiskinn slægðan með haus að öðru leyti en bvi, að sild og annar fiskur í verksmiðjur er talinn óslægður úr sjó.

	Allt árið			Aukn. i % frá 1956 til 1957	4. ársfj.
	1955	1956	1957		
	tonn	tonn	tonn	tonn	tonn
Skarkoli	247	451	1.320	192,7	353
Heilagfiski	280	508	914	79,9	355
Annar flatfiskur	125	792	1.610	103,3	102
Porskur	248.861	234.186	201.160	÷ 14,1	20.199
Ýsa	11.883	16.172	20.083	24,2	4.666
Langa	3.293	2.988	2.684	÷ 10,2	322
Steinbitur	3.434	5.684	8.824	55,2	408
Karfi	72.120	58.578	61.552	5,1	14.115
Ufsi	9.682	18.913	14.376	÷ 24,0	5.445
Keila	3.655	3.072	3.386	10,2	591
Sild	53.593	100.465	117.495	17,0	12.153
Úrgangsfiskur í verksmiðjur .	1.779	1.887	2.923	54,9	948
Samtals	408.952	443.696	436.327	÷ 1,7	59.657

VII. tafla. Hagnýting fiskaflans 1955—1957.

Aflinn talinn eins og í VI. töflu.

	Allt árið			Aukn. i % frá 1956 til 1957	4. ársfj. 1957
	1955	1956	1957		
	tonn	tonn	tonn	tonn	tonn
Ísaður fiskur	11.323	18.283	17.314	÷ 5,3	8.514
Fiskur til frystingar	170.254	164.368	179.855	9,4	25.663
Fiskur í herzlu	59.969	47.635	34.477	÷ 27,6	3.250
Fiskur í niðursuðu	323	164	133	÷ 18,9	37
Fiskur til söltunar	106.734	100.781	77.667	÷ 22,9	5.860
Sild til söltunar	36.507	51.358	27.156	÷ 47,1	3.726
Sild til frystingar	10.997	12.909	12.024	÷ 6,9	4.535
Sild í verksmiðjur	4.933	36.198	78.315	116,4	3.892
Annar fiskur í verksmiðjur	5.419	8.486	5.958	÷ 29,8	3.228
Annað	2.493	3.514	3.428	÷ 2,4	952
Samtals	408.953	443.696	436.327	÷ 1,7	59.657

VIII. tafla. Framleiðsla og sala mjólkurafurða 1955—1957.

	Allt árið			Aukn. i % frá 1956 til 1957	4. ársfj. 1957
	1955	1956	1957		
Móttekin mjólk tonn	54.227	59.286	66.387	12,0	13.660
Seld nýmjólk þús. ltr.	26.227	27.737	28.948	4,4	7.560
Seldur rjómi þús. ltr.	851	875	914	4,5	237
Framleitt smjör tonn	702	762	940	23,4	137
Selt smjör tonn	719	717	797	11,2	219
Framleitt skyr tonn	1.500	1.612	1.803	11,8	429
Framleiddur mjólkurostur tonn	407	494	761	54,0	41
Seldur mjólkurostur tonn	477	450	524	16,4	162
Framleiddur mysuostur tonn	47	54	48	÷ 11,1	9
Mjólk í niðursuðu þús. ltr.	154	164	144	÷ 12,2	0
Undanrenna í kasein þús. ltr.	3.698	4.652	5.197	11,7	883
Framleitt nýmjólkurduft tonn	41	37	37	0	10
Framleitt undanrennuduft tonn	212	299	363	21,4	35

IX. tafla. Visitala framfærslukostnaðar.

Marz 1950 = 100.

	1953	1954	1955	1956	1957	1958
Janúar	157	158	161	175	186	191
Febrúar	157	158	161	176	186	191
Marz	156	158	161	178	187	191
April	156	158	162	180	189	192
Máí	156	158	162	181	190	192
Júní	156	159	163	182	190	
Júlí	157	159	165	185	191	
Ágúst	156	158	165	186	191	
September	159	159	165	186	191	
Október	157	159	172	186	191	
Nóvember	158	159	173	186	191	
Desember	158	160	174	186	191	

X. tafla. Kaupgjaldsvíitala.

Marz 1950 = 100.

Júní—ágúst 1955	151 + 10
september—nóvember 1955	154 + 10
desember 1955—febrúar 1956	161 + 10
marz—maí 1956	163 + 10
júní—ágúst 1956	168 + 10
september—nóvember 1956	168 + 10
desember 1956—febrúar 1957	168 + 10
marz—maí 1957	178
júní—ágúst 1957	182
september—nóvember 1957	183
desember 1957—febrúar 1958	183
marz—maí 1958	183

Ath. Til febrúarloka 1957 var greitt kaup skv. kaupgjaldsvítölu að viðbættum 10 stigum.

XI. tafla. Víitala byggungarkostnaðar.

Október 1955	100
febrúar 1957	113
júní 1957	116
október 1957	117
febrúar 1958	117

Ath. Umreikna má bessa vísítölu í vísítölu samkv. eldri grundvelli með því að margfalda hana með 9,69.

XII. tafla. Húsaleiguvíitala.

Janúar—marz 1939 = 100.

	1953	1954	1955	1956	1957	1958
Janúar—marz	212	212	213	231	254	261
april—júní	212	211	214	236	256	261
júlí—september	212	213	225	253	261	
október—desember	212	213	228	254	262	

XIII. tafla. Innlán og útlán sparisjóða, Söfnunarsjóðs og innlásndeilda kaupfélaga.

	Sparisjóðir				Söfnunarsjóður	Kaupfélög	
	Spari- innlán	Hlaupa- reiðnings- innlán	Innlán samtals	Heildar- útlán	Útlán og verðbréf	Innlán	Innstæður í innlás- deildaum
Árslok							
1952	144,3	8,8	153,1	148,8	15,2	14,5	49,2
1953	178,4	10,9	189,3	176,1	15,1	14,6	57,9
1954	229,3	8,9	238,2	225,5	15,0	14,9	84,1
1955	268,1	12,0	280,1	262,1	15,7	15,3	110,2
1956	335,3	25,2	360,5	329,7	16,4	16,1	139,0
1957	413,3	36,3	449,6	405,0	17,0	16,7	
Mánaðarlok 1958							
Janúar	431,5	36,7	468,2	426,0			
Febrúar	432,2	33,1	465,3	423,2			

Ath. Tölurnar fyrir hver mánaðarlok 1958 eru bráðabirgðatölur, svo og árslok 1957.

XIV. tafla. Efnahagsreikningar Seðlabankans.

1 þús. kr.

	ÅRSLOK		Mánaðarlok 1957		Mánaðarlok 1958		
	1955	1956	Nóv.	Des.	Jan.	Feb.	Marz
Eignir:							
Gullmynt	5.731	5.731	5.731	5.731	5.731	5.731	5.731
Erlendar eignir:							
a) Erlendir bankar og fleira	15.357	83.411	24.278	21.394	17.427	14.316	19.819
b) Erlend verðbréf	97.759	95.742	96.312	96.312	100.734	98.588	99.969
c) Erlendir vixlar	74.169	29.687	15.032	103.223	109.095	124.081	109.399
d) Vöruskiptareikningar ...	17.618	9.755	8.650	18.494	8.634	685	10.971
Skuld á millireikningi vegna							
Mótvirðissjóðs	2.240	--	--	--	--	--	--
Ríkissjóður og ríkisstofnanir:							
a) Aðalviðskiptareikningur							
ríkissjóðs	11.654	15.032	100.442	33.511	91.122	87.110	86.108
b) Ýmsir reikningar	106.399	84.618	85.554	87.027	86.367	84.541	91.726
c) Lán til ríkissjóðs vegna							
Alþjóðabankans og Al-							
þjóðagjaldeyrissjóðsins ..	15.040	15.040	15.040	15.040	15.040	15.040	15.040
Skuldabréf ríkissjóðs vegna							
stofnlána	14.963	13.459	12.113	12.113	12.113	12.113	12.113
Innleid verðbréf	8.365	7.152	13.678	17.923	24.483	45.658	45.187
Stóreignaskatsbréf	—	14.593	14.593	13.477	13.477	13.477	13.477
Lán gegn verðbréfum	—	70.000	41.000	41.000	56.000	79.000	68.500
Endurkeyptir vixlar	377.157	416.197	521.395	457.796	428.008	403.064	434.943
Lán til banka og sparisjóða ..	51.171	68.296	63.636	87.713	91.616	92.744	90.036
Sparisjóðsdeildin	65.790	—	—	—	—	—	—
Stofnlánaðeildin	68.132	67.437	61.877	63.447	63.302	64.107	63.797
Bankabyggingar	0	0	0	0	0	0	0
Ýmislegt	11.344	18.481	16.447	30.074	8.947	7.321	7.919
Sjóður	229	303	253	31	375	355	556
Samtals	943.118	1.014.934	1.096.031	1.104.306	1.132.471	1.147.931	1.175.291
Skuldir:							
Seðlar	313.260	347.905	357.270	362.795	338.530	328.505	333.050
Innstæðufé banka og spari-							
sjóða:							
a) Almennar innstæður	16.348	50.013	59.383	41.181	44.664	52.271	64.261
b) Lokaður reikningar	81.453	77.898	71.316	71.316	67.751	67.751	68.434
c) Skuldagreiðslureikningar	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
Ríkissjóður og ríkisstofnanir,							
ýmsir reikningar	45.357	28.816	36.627	43.735	60.973	64.017	75.942
Mótvirði F.O.A.-framlaga	62.293	62.515	62.515	62.515	62.515	62.515	62.515
Erlendar skuldir:							
a) Erlendir bankar og fleira	89.089	87.979	125.635	148.379	148.345	159.522	157.883
b) Skuld við E.P.U.	85.516	89.099	86.542	86.949	86.444	86.542	86.721
c) Vixlar seldir erlendis ...	—	—	—	—	—	8.887	8.887
d) Vöruskiptareikningar ...	50.493	45.145	42.836	37.992	65.030	63.027	68.058
Innstæða Viðskiptabankans							
vegna innheimtu	11.210	16.620	12.000	12.000	12.000	12.000	12.000
Sparisjóðsdeildin	—	2.123	—	—	—	—	—
Veðdeildin	—	—	12.396	13.257	12.401	16.553	4.434
Ýmislegt	6.259	8.208	30.652	9.266	10.010	11.420	18.185
Stofnfé	4.800	4.800	4.800	4.800	4.800	4.800	4.800
Varasjóður	84.000	97.000	97.000	109.000	109.000	109.000	109.000
Annað eigið fé	43.040	46.813	47.059	51.121	51.121	51.121	51.121
Samtals	943.118	1.014.934	1.096.031	1.104.306	1.132.471	1.147.931	1.175.291

Ath. Viðskiptareikningar sparisjóðsdeildarinnar (nú Viðskiptabankans) falla undir lán eða innstæðufé banka og sparisjóða frá og með okt. 1957.

XV. tafla. Efnahagsreikningar viðskiptabankanna.
 Samandreginn efnahagur Viðskiptabanka Landsbankans, Útvegsbankans,
 Búnaðarbankans og Iðnaðarbankans.
 í þús. kr.

	ÁRSLOK		Mánaðarlok 1957		Mánaðarlok 1958		
	1955	1956	Nóv.	Des.	Jan.	Feb.	Marz
Eignir:							
Innlend verðbréf	180.050	254.900	303.371	303.164	300.413	317.682	315.271
Innlendir víxlar	1.034.005	1.108.376	1.247.950	1.212.409	1.196.766	1.193.863	1.230.916
Afborgunarlán	55.544	57.914	62.498	61.797	61.371	61.943	62.412
Lán i hlaupareikn., reikningslánum, viðskiptalánum o. fl.	666.413	701.600	778.007	746.346	772.260	780.501	754.566
Erlendar eignir, nettó	4.447	4.434	8.748	11.340	13.781	13.771	11.820
Seðlabankinn	11.585	23.260	37.067	13.374	17.278	15.227	16.415
Aðrar innlendar peningastofnanir	20.156	9.835	8.195	26.903	23.047	21.140	23.934
Ábyrgðatryggingar	89.317	113.623	165.019	163.178	136.928	120.304	116.833
Ýmislegt	45.319	40.018	86.055	91.413	49.191	50.362	64.085
Sjóður	19.789	18.935	22.909	22.500	21.805	25.250	24.974
Samtals	2.126.625	2.332.895	2.719.819	2.652.424	2.592.840	2.600.043	2.621.226
Skuldir:							
Innstæðufé í sparisjóði og gegn skírteinum	914.967	989.241	1.047.964	1.082.806	1.091.247	1.094.427	1.106.699
Innstæðufé í hlaupareikningi, reikningslánum og viðskiptalánum	359.518	365.684	466.569	480.272	473.158	460.485	442.426
Endurseldir víxlar	376.837	415.390	524.565	457.596	442.588	417.869	441.905
Ábyrgðir	89.317	113.623	165.019	163.178	136.928	120.304	116.833
Seðlabankinn	111.049	128.564	99.156	111.478	115.727	157.454	147.098
Aðrar innlendar peningastofnanir	7.502	20.318	14.151	300	303	8.221	7.527
Ýmislegt	61.213	63.033	165.760	95.227	67.932	76.326	93.779
Stofnfé	13.815	13.815	13.815	13.815	13.815	13.815	13.815
Varasjóður	91.654	104.052	104.362	113.612	116.667	116.667	116.667
Annað eigið fé	100.753	119.175	118.458	134.140	134.475	134.475	134.477
Samtals	2.126.625	2.332.895	2.719.819	2.652.424	2.592.840	2.600.043	2.621.226